

voelens van zijn gastheer in vervulling treden, zulk een zoon tegen zijn voortreffelijken vader zou moeten inruilen.

Na den maaltijd kwamen nog eenige leden der gemeente den predikant bezoeken, om hun wenschen voor hem uit te spreken. Onwillekeurig liet zich de vrouw van den fabrikant tot haar dochter de woorden ontvallen: „Hoe zou Willem zich geërgerd hebben, als hij de kamer zoo vol van eenvoudige lieden gezien had! Maar de dominee spreekt met hen, of hij een van hun gelijken is, zoo eenvoudig en natuurlijk. Hij is een goed leerling van zijn Meester; ook onze Heiland zocht de eenvoudigen, al schuwde hij de geleerden niet. God geve, dat we den man hier krijgen!”

„Maar de gemeente waar hij werkt, zal het juist omgekeerd wenschen!”

„Ge hebt gelijk, mijn kind! We zijn soms rechte egoïsten. En nu heb ik van morgen nog wel dat schoone vers van Gerhardt gelezen:

„Laat Hem besturen, waken!
— 't Is wijsheid, wat Hij doet —
Zóó zal Hij 't alles maken,
Dat ge u verwond'ren moet!”

Met zacht geweld moest Ds. Ort zich aan de bezoekers onttrekken. Hij nam een vriendelijk afscheid van zijn gastheer en diens familie, en begaf zich toen, door een tweetal der broederen vergezeld, naar den trein. Hoe aangenaam hem deze vriendschapsdienst ook was, hij was inwendig verheugd, toen de conducteur hem drong tot instappen. Allerlei gedachten bestormden zijn ziel, maar daartusschen was het hem steeds, of hij de ernstige stem van zijn gastheer weder tot hem hoorde spreken: „Een ander is het, die zaait, en een ander is het, die maait!” Vóór hij er aan dacht, was hij te O. aangekomen. Bij zijn thuiskomst begaf hij zich terstond naar zijn studeervertrek, nadat hij zijn huishoudster gegroet, en haar bevestigd had, dat hij niets meer behoefde, zoodat zij dus veilig ter ruste kon gaan.

(Wordt vervolgd.)

ESKIMO-SCHOOLKINDEREN.

We stellen ons de Eskimo's gewoonlijk voor, begraven in de sneeuw, of zwerfend in de kajak over de zee, om zeehonden machtig te worden tot voedsel. Dat er ook Eskimo-scholen bestaan, en Eskimo-kinderen zich wapenen met boeken, dat toont onze foto.

Laten we daarbij in dankbaarheid gedenken, dat de Eskimo-scholen het werk zijn der Noorsche en Deensche zendelingen. De Noorweegsche predikant Hans Egede trok reeds in 1717 naar de Eskimo's van Groenland, en stichtte de kolonie Godthaab. (Goede Hoop.) En zijn goede hoop is niet beschaamd.

MENSCHEN EN BOEKEN.

INLEIDING.

„Brenge” — schreef eens de apostel *Paulus* aan zijn „zoon” *Timotheüs* (2 Tim. 4 : 13.) — „Brenge den reismantel mede, dien ik te Troas bij *Carpus* gelaten heb, als gij komt, en de boeken, inzonderheid de perkamenten.”

Hij had ze dus niet uit het oog verloren, de rustelooze apostel — die aan het eind van zijn leven betuigen kon „meer gearbeid te hebben dan allen,” — zijn dierbare boeken, en inzonderheid niet zijn perkamenten.

Laten we hopen en vertrouwen, dat *Carpus*, — z'n naam komt elders niet voor in *Paulus*' brieven, — een goede, trouwe schatbewaarder is geweest!

Paulus' leven was allerminst dat van den gelukkigen, rustigen geleerde, die in de kalmte van zijn studeervertrek veilig-en-wel tusschen „zijn boeken” zit. Maar hoe zou hij, man van zooveel omvattende wijsheid, die, wat wij zouden noemen een „wetenschappelijke opleiding” had genoten, geen *heimwee* gekend hebben naar die trouwe vrienden, die we kortweg „boeken” heeten. Hij ziet ze voor oogen: de meer gewone en de zeldzame, de kostbare: z'n *perkamenten*.

Waren het geschenken van geleerde Grieken, die hij door zijn prediking had getrokken tot het licht van het Evangelie? Of had hij in uitgewoekerde uren, aan den slaap betwist, in den nacht over gearbeid om de penningen te vinden om ze te *koopen*?

Komt het, dat ik — haast zoo lang als ik heugenis heb — zelf God *dankbaar* ben voor, en *blij* met m'n *boeken*, dat ik deze „plaats” in den brief aan *Timotheüs* nooit zonder beschaming lees . . . ?

Ook z'n *boeken* heeft de groote apostel soms moeten ontberen, omdat ook hij „verslonden” werd door den ijver voor het „huis des Heeren.” En toch — lief had hij zijn „boeken,” inzonderheid de perkamenten. —

Een andere tijd, en een ander man. Wel geen *Paulus*, maar toch een Christen-man met eere — *Marnix van St-Aldegonde*.

Ook al geen gemakkelijke tijd, waarin deze kloeke held, de vriend van Oranje, leefde. De martelvuren hadden gebrand, en het kerkerlot gedreigd. — Gedreigd? *Marnix* zelf had in den kerker *gezucht*, meenende, dat iedere dag de laatste zou zijn.

En weet ge waar deze „getrouwe heldt” zoo tusschen de bedrijven den tijd voor gevonden had? *Tot het bijebrengen van een kostelijke en kostbare bibliotheek*.

De oudste *auctie-catalogus*, waarvan een exemplaar tot ons is gekomen, — een *eenig* exemplaar, berustende in de boekerij van de *Koninklijke Academie* hier te Amsterdam, doch waarvan wij aan wijlen prof. Van Toorenebergen een herdruk te danken hebben in honderden exemplaren — is juist de *catalogus van Marnix' boekerij*.

Is het niet aardig; is het niet méér nog dan dat?

En om een denkbeeld te geven van haar uitgebreidheid, volstaat, dat de zeer in het kort gestelde titels *zes-en-vijftig* vrij compres gedrukte bladzijden in den herdruk beslaan. En tot in zijn laatste levensjaar heeft *Marnix* bij zijn Leidschen boekhandelaar een aardige „jaarrekening” gehad.

En weer denk ik aan *Paulus*, en aan zijn aandoenlijk: *Brenge ze mede, Timotheüs!*

Marnix was een groot man, maar geen *Paulus*. *Marnix*' liefde voor boeken — gelijk het wel meer bij boekenminnaars gaat — verliep zich in het onkiesche. Een missive van 11 April 1573:

„Al zoo tot kennisse van Zijn Exc. (Prins Willem I) gekomen is, dat doctor Joachim Hoppers, raad des Konings van Spanje, binnen Ter Gouda (Gouda) heeft een *bibliotheca*,

en dat die naar rechten confiscabel is, zoo wordt hiermede de heer van Sint Aldegonde begiftigd."

Wij misgunnen Marnix de gift van den Prins niet. Het was slechts een geringe vergoeding voor de véél rijker bezittingen, die de Spanjaarden op hem hadden verbeurd verklaard. Maar toch — we hadden liever gezien, dat hij voor dit geschenk had bedankt, en de waarde er van aan de krijgskas had gelaten, die toen dringend versterking behoefde.

Waren het ook maar geen boeken geweest!

(Volkomen zeker is het niet, dat Marnix de boeken ook gekregen heeft. Wie het naadje van de kous wil weten, moet de historie maar eens naslaan in Fruins „Verspreide Geschriften," deel IX.)

Om te besluiten: — Boekenliefde heeft dus ook haar gevaren. Boeken-liefde kan kwellen ook. Vanwege de onmisbare pecunia. (Geld; penningen.)

Willem Bilderdijk — zijn naam past zoo waar wel in dit gezelschap — heeft door de ongunst der tijden tot tweemaal toe zijn bibliotheek moeten missen ter wille van zijn liefde tot zijn vaderland, en om zijn afkeer van de Revolutie-begrippen.

In 1795 werd hij de grenzen over gezet als een landlooper — en z'n bibliotheek stuurden de heeren hem niet na. Met z'n bijbel en een corpus juris (wetboek) in z'n tasch kon hij gaan. „Zend me toch wat boeken!" heet het aan zijn vrouw uit het buitenland, maar de ontrouwe had het te druk met op „partijen" te gaan

En in 1811, nà de inlijving van Holland bij het Fransche keizerrijk, in Sprokkelmaand (dus in 't hartje van den winter) zonden Mr. Willem Bilderdijk en Catharina Wilhelmina Schweickhardt, (zijn tweede, edele gade) „in gemeenschap van goederen getrouwd, woonende op de Keizersgracht bij de Reguliersgracht, wijk 39, No. 743" een request aan bestuurderen der desolate-boedelkamer, waarin zij verzoeken „hun boedel onder sequestratie aan te nemen, daar zij, in hun bittere armoede, hun schuldeischers niet konden voldoen."

Het kleingeestige Holland had zijn grooten zoon tot werkeloosheid gedoemd, althans zonder ambt gelaten!

En al bleek alle schuld, die er was, maar feitelijk f1092 te bedragen, Bilderdijks bibliotheek kwam onder den hamer, en ook nummer twee raakte hij kwijt!

En dan later legt Bilderdijk, levend van zijn pensioentje, een derde aan. En als hij in December 1831, nà een leven van moeite en strijd, eindelijk naar de eeuwige woningen mag tijgen, dan zijn er in zijn aardsche huis geen gereede penningen voor de begrafenis, maar als in Augustus 1832 — en laat ze nu maar betijen! — hier bij Immerzeel Jz. in de Kalverstraat bij de Olieslagerssteeg die derde bibliotheek onder den hamer komt, dan brengt die toch nog een zes duizend gulden ruim op, of op één cent nauwkeurig f6381.60. Wat zegt ge daar nu wel van?

Wie boeken leert liefhebben — want ook dàt valt aan te leeren — dien worden ze onmisbaar. Behoeft het nog betoog, waar we zien, dat de besten van ons geslacht ons ook in dezen zijn vóórgegaan? Een spreekwoord zegt: Zeg mij wie uw vrienden zijn, en ik zal u zeggen, wie ge zelf zijt. Niet onjuist. Maar het kennen van iemands lievelings-boeken zegt toch nog meer. In de keuze van vrienden is men niet vrij, men moet het vaak stellen met „familie en kennissen," maar boeken kan men kiezen.

Wees dan ook in dezen kieskeurig.

Van slechte, vuile boeken spreken we nu niet. Wie ze kàn lezen, wie ze „uit" kan krijgen — die is al een heel eind gevorderd op den boozen weg! Wie in huis en school in de vreeze Gods is grootgebracht, en niet bang is voor vuile lectuur, wie er niet voor uit den weg gaat — die wandelt niet met het aangezicht naar den Hemel, die is op den weg des verderfs! In een gezin, waar de Bijbel in eere is, daar kan eenvoudig, onder geen voorwendsel, een vuil boek worden gevonden. Al is de schrijver of schrijfster — ook dat komt nù voor! — nóg zoo „beroemd," nóg zoo in de mode — vrees een gemeen boek als de pest. Al heet het „kunst" — 't is uit den duivel.

Over boeken, waarin lichtvaardig wordt gesproken over, waarin gespot wordt met God en Zijn Woord — hier tittel noch jota. Vertrap dat tuig onder uw voet. Haat dit.

Maar goede boeken, niet enkel stichtelijke, ze zijn ons gezegend van God! Velen in onzen tijd hebben behoefte aan staal in hun bloed. Geef het hun dan. Maar wilt ook uw ziel, uw verstand (dat ook van en dus voor God is) stalen en sterken — gewen u aan goede boeken. Dan arbeidt ge, onder Gods zegen, aan uw geestelijke gezondheid. Daarin kunt ge u naar lijf en ziel goed-doen. Dat is een badkuur in uw eigen kamer, en die nooit feilt.

Maar hoe komt men op dien weg? Juist, dat is de groote vraag. Dwingen laat zich ook dit niet. Doch de middelen zijn Godes.

En nu heeft ons God in Zijn voorzienigheid en barmhartigheid ook weer in dezen een sleutel gegeven om deze schatkamers te ontsluiten.

Begin bij het begin: Begin bij Gods Woord.

Walter Scott, zelf man van schoone boeken, wist het wel. „Breng mij hèt boek!" riep hij op zijn sterfbed. „Welk boek?" vroeg de dienstvaardigheid, tot hulp bereid. „Daar is — antwoordde hij — maar één boek: de Bijbel."

Zoo is het. O, die jubel van den apostel, wèèr tot zijn Timotheüs: . . . „En dat gij van jongsaf de Schriften geweten hebt!" Het huis op deze rots gebouwd kan tegen een stoot. De twijfel kan komen, wereldzin wakker worden, daar kan een tijdlang een verachten zijn in de genade — maar de band, die aan het Woord bindt, is sterk. „Indien ik zou zeggen: Ik zal ook alzo spreken, ziet, zoo zou ik trouweloos zijn aan het geslacht Uwer kinderen." Zoo was het Asaf gegaan. En hem niet alleen.

En nu kan alleen Gods genade dit alles geven in Jezus Christus, Zijn Zoon. Of wij, uit ons zelf, iets zouden vermogen? Ja, we kunnen toch wel iets: toonen, niet opzettelijk zoozeer, maar toonen toch aan onze kinderen — doch aan hen niet alleen — hoe dierbaar ons de Schriften zijn. Dat we er niet buiten kunnen. Dat we ademen in deze atmosfeer; dat we er ons het hart aan ophalen, dat het ons leven van ons leven is. Te zien liefhebben — is reeds een heerlijk iets. Dat kweekt liefde, dat doet benieuwen en benijden in den goeden zin des woords.

En niet waar, voor onzer ziele zaligheid hebben we de H. Schrift noodig. Wie bij den Bijbel leeft, die kan het niet houden bij laffe, onbeduidende boeken. Wie Rembrandt heeft lief gekregen — die hangt geen leelijke oleographicen meer aan den wand. Die kan geen „schreeuwende" kleuren meer uitstaan. Wie God looft op zijn huisorgel, die verfoeit een draaiorgel. Wie gewoon is het water uit een heldere bron te drinken — die lust het niet meer uit de sloot. Wie de H. Schrift niet meer kan missen — hoe kàn die naar het banale, op welk gebied dan ook; nog omzien?

Wij durven gerust de verzekering aan, dat onder menschen van zoo ongeveer denzelfden stand, van dezelfde uitwendige „beschaving," bij hen, die God dienen en Zijn woord eeren, het peil van hun lectuur héél wat hooger staat dan bij hen, die „in de wereld" leven. — Doch hierover later nader.

Vóór we verder oude en nieuwe, nieuwe en oude boeken „an sich" beschouwen, willen we eerst nog enkele vragen onder de oogen zien van algemeenen aard.

Is een boek homogeen met z'n auteur? Een dichter met zijn verzen, een geleerde met zijn „wijsheid?" Waarom is het schrijven van een boek (dat wat beteekent!) geen „lichte" zaak? Is een schrijver geheel in zijn boek, ten voeten uit, in levenden geeste? Waarom kan zelden of nooit het allerlaatste, het aller-innigste worden gegeven? Hoe komt men er toe, een boek te schrijven? Hoe toch „wordt" men schrijver? Hoe moeten wij lezen en léeren lezen? Kortom — wij spreken D. V. in deze rubriek van menschen en boeken.

Een woord nog tot slot en inleiding beide. „Het lezen van een boek van ongewone betekenis is een zaak, die niet zonder gebed mag worden begonnen." Het is een woord van wijlen prof. Gunning. J. POSTMUS.

indruk van de wondere schoonheid om ons heen. „Aan Venetië."

— „Amsterdam heeft den bijnaam van het Venetië van 't Noorden," vertelde ik.

— „Als het dien bijnaam nog niet had, zouden wij hem zeker vanavond uitvinden!"

En verder zwegen we, want o! 't was zoo mooi, en 't was zoo heerlijk, zacht voortrijdend door die stille, donkere, als geïllumineerde stad, uit te rusten van al de emoties en vermoeienissen van dien zéér drukken dag.

(Wordt vervolgd.)

MENSCHEN EN BOEKEN.

Het Van Lennep-boek.

We wisten, dat het op de komst was — „*Het leven van Mr. Jacob Van Lennep door Jhr. Dr. M. F. Van Lennep* — Nu is het er.

En 't is de moeite waard, er de aandacht op te vestigen. Zoo heel veel mooie boeken komen er nu juist niet uit tegenwoordig. En dit is nog eens een *boek*.

Twee groote octavo-deelen, ieder een kleine vierhonderd pagina's, een twintigtal platen en portretten, en drie facsimilés naar Van Lenneps handschrift. Dan nog deftig-en-wel de noodige bijlagen, een volledige bibliographie en een register.

De Schrijver heeft er den tijd voor genomen, maar dit boek kan dan ook tegen den tijd en den „tand" des tijds, die anders de grootste boekverslinder is, en er heel wat verknagt. En nog iets: *piëteit* deed dit boek schrijven, en al zoudt ge ook in die piëteit maar ten deele u kunnen vinden — piëteit is toch altijd mooi om aan te zien. Onze tijd is immers zoo piëteit-loos, zoo harteloos. Vooral in 't literaire.

Voor-de-hand-weg begin ik met een origineel tooneeltje uit het eerste deel.

De student Van Lennep en de student Van Hogendorp maken een reisje door het noorden van ons land. Ze hebben zonderlinge ontmoetingen, ook wel eens heel onaangename. Daar had *Dr. Byvanck* al eens iets van verteld in zijn „*De jeugd van Is. Da Costa*." Te Groningen in een hôtél logeerend, werd in een vertrek, vlak beneden hun slaapkamers, een promotie-feest gevierd. De heeren deden erg rumoerig. Een brengt er een toast uit op Van Hogendorp. „Welken Van Hogendorp?" wordt er gevraagd. „Natuurlijk den vader," luidt het antwoord. „De zoon is een aterling, een Bilderdijkiaan, die de vaders des Vaderlands als Oldenbarneveldt en Jan de Witt in het graf heeft beledigd. Ik wou, dat we dien schoft hier hadden."

„Maar hij is hier," roept er iemand uit, „ik weet toevallig, dat hij hier boven logeert."

En als uit één mond wordt er geroepen, dat men Dirk van Hogendorp (hij had een echt Bilderdijksche dissertatie te Leiden verdedigd over Prins Willem I) naar beneden zal halen; dat hij schuld moet bekennen, en den nacht voorts voor straf onder het biljart zal doorbrengen.

Men voegt de daad bij het woord. Woest stormen de „heeren studenten," opgewonden door den wijn, de trap op naar de kamer van Van Hogendorp. Men wil de deur opentrappen, maar de hôtélknecht laat dit niet toe. Booze verwenschingen worden er geuit. Van Hogendorp is zoo verstandig, zijn belagers te laten praten, of juist — schreeuwen. Er valt met hen toch niet te redeneeren. Als de hôtélgasten op het tumult komen aanzetten, weet men eindelijk de „betoozers" de trap af te werken.

Maar Van Hogendorp en Van Lennep hadden eens ter dege gezien, hoe aan de Groningsche Hoogeschool de

studenten door hun „liberale," verlichte professoren werden opgezet tegen hun grooten leermeester *Willem Bilderdijk*, of juist nog: tegen de gehate „fijnen." Schreef prof. Lulofs trouwens niet een tijdschrift met den onsmakelijken titel: „*De verlichtingskwispedoor*!"

Van Groningen togen de heeren naar Friesland.

Een ontmoeting, die zij in Dokkum hadden, was niet onvermakelijk, al was zij nu ook niet direct amusant.

Zij brachten er namelijk een bezoek aan een predikant, die erg Friesch deed — naar de traditioneele opvatting van „Friesch" zijn althans.

Dominee bleek een man van korte metten maken.

Zijn voorkomen reeds was zonderling. „Zes voet zes duim was Zijn Eerwaarde, gekleed in een gele poelierjas, een witte slaapmuts op het hoofd. Hij bekeek ons van 't hoofd tot de voeten en vroeg wat wij wilden.

„Hierop volgde het gesprek, waardig om door Alida Rijzig of Chrisje Helder (heldinnetjes uit *Betje Wolff*; *Sara Burgerhart*) beschreven te worden:

„Van Hogendorp (met zijn gewoon exordium beginnende): Dominé, wij zijn u natuurlijk niet bekend; wij maken een toertje door ons land, en professor Tydeman heeft mij verzocht u zijn complimenten te maken, hetgeen mij aangenaam geweest is, daar het mij de gelegenheid verschaft uwe kennis te maken. Ik ben de advocaat Van Hogendorp uit Den Haag en heb de eer u den heer Van Lennep te presentereen . . ."

„Ik: „Zoon van den professor!"

„Dominé A.: „Zoo! Heb jou een brief?" (Destijds zond men veel brieven bij vriendelijke bezorging. De porto's waren nog zeer hoog.)

„Van Hogendorp: „Neen, Dominé. Wij zijn al drie weken op reis en dus zou deze wijze van een brief bezorgen wat lang worden."

„Dominé: „Ik heb pas een langen brief aan Tydeman geschreven; maar wat kom jou nou eigenlijk doen?"

„Van Hogendorp: „Uw kennis maken, Dominé."

„Dominé (naar mij — dus Van Lennep — toestappende): „En jou, had jou ook nog niets anders te zeggen?"

„Ik: „Neen, Dominé, maar . . ."

„Dominé (drie stappen achteruitgaande): „Dan kan jou weer heengaan. 't Is morgen biddag en jou begriep, dat ik nu geen tied heb."

„Van Hogendorp (heengaande): „Wij willen u in 't minst niet hinderen, Dominé!"

„Dominé (mij in de borst vattend): „En zeg jou aan Tydeman, dat hij mij op een ander tied geen complimenten stuurt, maar een brief, hoor jou!"

„Ik (tot den grond buigende): „Ik hoop het waar te nemen, Dominé."

En daarmede waren de heeren weer op de straatsteenen gezet. —

Was het wonder, dat de beide oud-studenten proestten van 't lachen, toen ze buiten waren?

Overdreven vriendelijk en hoffelijk tegen z'n Hollandsche gasten was deze Friesche predikant nu niet bepaald.

Maar waarom had Professor Tydeman dan ook geen brief meegegeven? Dominé wou z'n brief; aan complimenten had hij niet-met-al!

Indien wij deze typische historietjes vòdrop zetten, geschiedt dit allermint om den indruk te geven, als zou dit boek van Dr. Van Lennep over zijn grootvader enkel-en-alleen komische tooneeltjes bevatten, enkel *amusant* zijn.

Integendeel. Het is ook wel degelijk ernstig en zelfs in een enkel hoofdstuk diep tragisch.

Laat ons dan mogen zeggen, wàar het ons tragisch aandeed en men oordeele zelf.

Misschien zal men er zelf reeds eenigszins vreemd van opgekeken hebben, den toekomstigen romanschrijver, Jacob van Lennep, dús in gezelschap en intiem omgang te vinden met *Dirk van Hogendorp*, den strijdhaftigen oud-discipel van Bilderdijk. Vrienden en geestverwanten alzoo?

Laat Prof. David Jacob Van Lennep, de vader van Jacob, het uzelf dan vertellen:

„Den 24sten Juli 1821 — een paar jaar dus vòòr de Groningsche reis — had hij in het diepste vertrouwen aan zijn vriend Anton Reinhard Falck, minister des Konings, het volgende geschreven: „Kunt Gij Bilderdijk niet plaatsen als Professor op een der Zuidelijke (Belgische) Academies? Het is niet goed, dat hij te Leyden de studenten in paradoxale gevoelens van Ultra-Royalisme en Monarchismus van Goddelijken oorsprong opwiegt, en de oude quaestiën van Maurits en Oldenbarneveldt, Willem II en Amsterdam, Willem III en de beide De Witten wederom opwarmt. Er is daardoor reeds partijschap geboren, aan welke te goeder ure de vacantie paal en perk gesteld heeft. Vreemd is het, zooals hij de jongelieden *wegsleep*. *Twee of drie bezoeken hebben mijn zoon Jacob reeds tot een proselyt van hem gemaakt*, en schoon ik op zijn jaren liever zie, dat hij in dit, dan in het tegenovergestelde exces valle, zoo behagen mij echter geen excessen, hoe ook genaamd.”

De oude professor Van Lennep was een waardig man, een ernstig man, op zijn wijze een Christelijk man. Maar „vooral geen excessen.”

Met geweld schier is Jacob Van Lennep later als weggetrokken uit den kring van *Bilderdijk* en zijn nobelen „zoon” *Isaac Da Costa*.

„Niet bij die orthodoxen, die drijvers, die fijnen.”

En Van Lennep is! helaas, ook niet bij hen gebleven. Maar lees hier nu eens in de brieven van Da Costa, die de vervaardiger van dit boek hier heeft afgeschreven, met hoe teedere liefde Da Costa nog gepoogd heeft Van Lennep terug te krijgen!

„Kom tot uw Heiland, toef langer niet . . .” Die zielekreet doortrilt deze brieven, die men niet zonder zelfbeschaming leest. Men krijgt er Da Costa zèèr lief om.

‘t Was tevergeefs. Is *tragisch* hier niet het woord? Stemt ge het ons niet toe?

Behoorde Jacob Van Lennep dan zoo van harte, zal men vragen, tot dat aartsdeftige geslacht, dat met Van der Palm zwoer bij „het ware midden?”

Allerminst. Daartoe was hij veel te veel humorist en had hij veel te goed oog voor het komische ook.

Een aardig voorbeeld hier.

Dames mochten in dien tijd zich niet in de gewichtige mannen-zaken mengen. Dat gaf geen pas.

De Waalsche dominé, Coquerel, werd eens op een bal — op een bal!! — aangesproken tijdens een galoppe door mevrouw Van Lennep (Jacobs moeder) over zijn preeken, zijn „sermons.” Dat mocht toen niet . . .

„Madame,” antwoordde (natuurlijk in het Fransch) de predikant, „quand ma femme se mêle de mes sermons, je dis: *ma femme, tricote*; quand madame Van Lennep me fait l'honneur de me parler de mes sermons, je lui dis: *madame, tricotez*.” *)

De woordspeling is zeer zeker *geestig*. Maar *geestelijk*, in den Bijbelschen zin, ware ons beter.

De kleine aantekening karakteriseert dien „waardigen tijd.”

Weet ge welk woord men in „ernstige kringen” in die dagen niet kon uitstaan?

Het woord *bekeering*. Herinnerde iemand er aan, dat ook de beste en braafste, de liefste en edelste van nature, toch bekeerd moet worden, dan kende de verontwaardiging geen grenzen. Daarvan wilde men niet hooren; zie in het eerste deel dezer biographie maar weer eens de brieven van Van Lennep, als hij met Da Costa gebroken heeft.

Daarom haatte men weldra ook zoo het *Reveil*, dat de bekeering des harten juist zoo lief had. Zooals men in de dagen der Reformatie schold: „Zeg, kom je van Emden?” zooals onze tijd laf was met een naroeven van „dollen” tegen de „doleerenden,” zoo was de verachtelijke spot in die dagen, voor wien men verafschuwde: „Hij (of zij) heeft de bekeering onder de leden!” ‘t Was, of ‘t een besmettelijke ziekte was, die zou doorbreken straks.

Helaas, ook Van Lennep — het blijkt hier uit de stukken —

*) Mevrouw, als mijn vrouw zich met mijn preeken bemoeit, dan zeg ik: vrouw, ga breien; en als mevrouw Van Lennep me de eer doet, van mijn preeken te spreken, dan zeg ik: mevrouw, zet de voeten meer dwars. (*Tricotez* beteekent zoowel breien als de voeten dwars zetten.)

schaarde zich onder hen, die zich ergerden aan het *nochtans bekeerd moeten worden*.

Evenwel, hier geeft het pas, een juiste opmerking van den biograaf in het volle daglicht te stellen.

En wel deze: Nooit heeft Van Lennep in zijn boeken met Gods volk gespot; het *nimmer-of-te-nooit* gehoord.

Nu ja, we lachen om tante *Letje* in zijn *Ferdinand Huyck*, maar de scherts is onschuldig en kwetst niet. Men voelt heel wel, dat de schrijver wel degelijk eerbied heeft voor en in z'n hart houdt van die vrome vrouw. Neen, een renegaat *) is Van Lennep nooit geworden. Hij bleef op een afstand — maar wist te waardeeren. Hij had, als Allard Pierson, later herinneringen, wier heugenis nooit week. En bij al zijn grappen en grillen — onuitputtelijk gewooh — was er toch een fijne geest in hem, maar die hij te zelden aan het woord liet.

Op zijn sterfbed zei hij tot zijn vrouw: „‘t Is goed, dat je langer blijft dan ik, maar laat me niet te lang op je wachten.” Nietwaar, dat brengt u een traan in ‘t oog; dat ontroert, ook al „denkt” ge in deze dingen ook geheel anders.

En doet het u ook niet goed, als de kranke dan Gods hand weet te erkennen?

„Wel blijkt nu Gods almacht aan mij,” zoo sprak de doodkranke, „is Hij het niet, die mij niet toelaat iets ook maar te doen?” Hier naderen we de grenzen van het onbescheidene. Dit zijn teedere dingen, die hier worden aangeeroerd. Dit is tenslotte tusschen God en de ziel, en Gode alleen bekend. Maar een *ernstige* biographie mag ook in dezen niet zwijgen, ten minste als er eerbied is voor God en Zijn Woord. Och, of het einde van dit leven nog vrede zij geweest, vrede door het bloed des kruises!

Da Costa had een grief tegen Van Lennep en zijn boeken, waarvan wij met zijn biograaf zeggen, dat wij die niet deelen.

Den godvruchtigen dichter hindert het, zoo schreef hij aan *Van Lennep*, als deze zijne „romanfiguren” woorden uit den Bijbel in den mond legde.

Als tante *Letje* b.v. juicht: nu is mijn zak ontbonden en ik zal ter reie gaan — dan was dit hem als profanie.

Te veel teederheid is beter dan te weinig, maar ons komt het toch voor, dat Da Costa hier te ver gaat. Waarom zou men het godsdienstige leven niet met eerbied naar zijn aard mogen uitbeelden? Een dunkt mevrouw Bosboom-Toussaint moet in later jaren Da Costa wel onopzettelijk en wellicht ook wel met opzet juist van zijn ongelijk hebben overtuigd.

Of stichtelijk bedoelde boeken niet vaak te weinig sober zijn in dezen? Metterdaad, dat zou wel kunnen zijn.

Wat er van zij, de korte kanteekeningen, die we hier gaven, geven, meenen we toch, een weinig een blik op de jeugd en jongelingsjaren van den man, die metertijd de lievelingsschrijver zou worden van duizenden in den lande. Die het nóg van zeer velen is.

Er is in zijn boeken, naast veel *oppervlakkigs*, toegegeven, zooveel goeds. Ze zijn zoo frisch, zoo gezellig, zoo gezond, zoo echt Hollandsch. Doch daarvan nu niet. Wellicht later.

En vóór we met onze „algemeene beschouwingen” — om nu ook eens parlementair te spreken — weer voortgingen, was het ons een behoefte, hier door enkele korte grepen een hulde te brengen aan de interessante biographie van Van Lennep, die welhaast een Vaderlandsch standaardwerk zal worden geheeten door alle kenners. Want wat we hier ter introductie vast gaven, is niet meer dan „een enkel woord vooraf.”

J. POSTMUS.

*) Atvallige.

het Oranjehuis, en de bewoners geven er door hun voorkomen en kleeding toon aan. Maar het schreeuwt weer, wanneer men zich hier voelt verdringen door tal van luidruchtige menschen, die hier hun bier of kogelfleschjes bestellen, of de nieuwerwetsche briefkaarten koopen.

Dan maar liever weer naar buiten. Maar we zien zelfs in de verte den traditioneelen herder met hond en kudde niet, en zoeken tevergeefs het vee, zich drenkende aan de oevers van het meer. Wat zal het hier rustiger geweest zijn, toen Klaas van Essen in het midden der vorige eeuw zijn schapen dreef over de hei, de grijsaard, die tot zijn 84ste jaar zijn nederige betrekking vervulde. Hij stoffeerde met zijn schaapjes de schilderachtige omgeving in den tijd, toen men geen auto's en fietsen kende, en de ijzeren baan nog slechts hier en daar in ons goede land was aangelegd. Van Essen was de vriend der prinsen van Oranje, die hun tochten van Het Loo tot verder dan het Uddelermeer uitstrekten. In den geest zagen we den toen nog krachtigen prins Frederik met zijn neef, den lateren koning Willem den Derden, in galop aan komen rijden, om een praatje te maken met den eenvoudigen man, het type van den Veluwschen scheper, vol terreinkennis, en dus de vraagbaak van de koninklijke prinsen. Zijn herinneringen gingen terug tot het einde der 18de eeuw. (Hij werd geboren 25 Februari 1783.) Hoeveel kon hij dus verhalen van „den goeden ouden tijd” met flauwe herinneringen aan stadhouder Willem V; verhalen ook van den „kwaden” ouden tijd, toen Oranje was verdreven, en het wufte Frankrijk heerschte ook binnen de grenzen van ons vaderland. Hij had den eersten Nederlandschen koning zien komen en gaan, en zijn ridderlijken zoon koning Willem II begroet. Den jongen Willem had hij eerst als Hoogheid aangesproken, en toen, in 1849, als Sire.

Zoo straks stonden wij op Van Essens graf op Garderens doodenakker, waar koninklijke piëteit een grafsteen legde, en er in liet beitelten:

HIER RUST

KLAAS VAN ESSEN

geb. 25 Febr. 1783

overl. 16 Jan. 1867

in leven

schaapherder aan het Uddelermeer.

De dankbare Prinsen uit het Huis van Oranje:

Z. M. KONING WILLEM III

en

Z. K. H. PRINS FREDERIK der Nederlanden.

Dankbaarheid van Koninklijke Prinsen aan een eenvoudigen schaapherder, het doet den Oranjevriend goed, hiervan te lezen.

Zoo was het ons ten slotte toch goed geweest aan het Uddelermeer; maar wie er van wil genieten, kieze niet den algemeenen vacantielijd, en in elk geval den vroegen morgen, wanneer de „dagjesmenschen” nog rusten, de watervogels zich nog in vrijheid vermeien, en de ochtend-dauw nog hangt op de ruime hei! L. K.

Want gij weet de genade van onzen Heere Jezus Christus, dat Hij om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door Zijn armoede zoudt rijk worden.

2 Kor. VIII : 9.

MENSCHEN EN BOEKEN.

Homogeen?

Een „homogeen ministerie,” of ook wel: het ministerie verklaart zich „homogeen”

Of we hier een politiek tractaat willen beginnen?

Gedachtig aan het wijze vermaan: „Schoenmaker, houd u bij uw leest,” zullen we er ons wel voor wachten! En toch, hetgeen we ditmaal te zeggen hebben, meenden we niet beter in 't licht te kunnen stellen dan door te spreken van *literaire homogeniteit*.

't Heugt ons als de dag van gisteren, hoe we eens geschrokken zijn van een woord van een vermaard criticus, die niet meer of minder beweerde, dan dat men altijd voor een schrijver, een dichter vooral, „een weinig op zijn hoede heeft te zijn.”

Hoe werd het bedoeld? zal men zeggen. Kortweg zoo: „Neem het zeggen van een dichter, z'n klachten en zijn juichen, niet te zeer *au sérieux*, dat is: als vollen ernst. Zóó erg, — als de dichter 't zegt, — is 't niet gemeend; zorg toch vooral geen dupe te worden van gerijmde of ook ongerijmde wel-bespraaktheid.”

„Maar is dat niet eenvoudig afschuwelijk?” hoor ik al vragen.

Laten we kalmweg zien, wat er van de zaak zij. En niemand sla voorloopig de schrik om het hart. Er is geen onraad. Hooren we een dichter zelf over de kwestie. Hooren we *Beets*, den man, die de dingen zoo juist en zoo fijn wist te zeggen:

HART EN GEEST.

Een enkele vonk valt in de ziel,
Een snaar van 't hart begint te trillen;
De vlam gaat op, de zang ontwaakt;
De band der tong wordt losgemaakt;
En 't lied stróómt, dat wij hooren willen.

Maar waar die vonk ontbreekt, die snaar
Niet trilt, vergeefs verhit zich daar
De geest, eens dichters rol te spelen;
Zijn keurigst werk voldoet ons niet,
En zijn volmaakt, maar ijskoud lied
Zal ons volmaakt vervelen.

Stelt dit geheel gerust? Met alle respect voor *Beets*: gehéél toch niet. We zouden zoodoende — beminlijk optimisme! — zélf het echte van het onechte kunnen onderscheiden, ernst van maar spèl. Maar de geest, het vernuft, zò dan toch bij machte zijn, den dichter vrij aardig na te bootsen. En namaak, men weet het, *is* in onzen zoo technisch-vaardigen tijd vaak haast niet te onderscheiden van „echt.”

Doch laat dit bezwaar nu niet gelden; zit de zaak niet dieper toch?

Ziehier een bekentenis van een schrijfster zelf, die ons aller vertrouwen heeft — van Mevrouw *Bosboom-Toussaint*. Vóór de laatste uitgave van het werk harer jeugd, *Het Huis Lauernesse*, schreef zij een voorrede, waarin zij merkwaardige dingen zegt. Zoo bekend ze daar ook, in haar grijsheid, dat veel wat zij eens in dezen „eersteling” over de dingen des geloofs had geschreven, niet geput was uit ervaring, maar enkel gegrepen door *de dichterlijke intuïtie*. „Zelf kende ik nog niet” — zoo ongeveer laat zij zich uit — „nog slechts ten deele althans, hetgeen ik beschreef.”

Hier dus niet de tegenstelling tusschen „hart” en „geest,” hier *de verbeelding*, de intuïtie, dat is: die de dingen verstaat, ook die zij niet kent. Klopt dit zeggen nu wel met een ander vers, waarin *Beets* zich aldus uitlaat:

De verzen zijn bokalen,
 Waarin een dichter zijn gedachten giet.
 Een vers is goed of niet,
 Naarmate 't vol is tot den rand, dien niet kan halen,
 Of over-vliet.

Men ziet, de dichter blijft er bij: een te hooge toon, groote woorden, onbezielde ook — 't wreekt alles zich zelf. 't Blijft niet verholten.

En de lezers van dat kostelijke boek dan, dat gedicht in proza van de Reformatie, *Het Huis Lauvernesse*, waren ze niet opgetogen? Ontving *Geertruida Toussaint* niet den blijden dank van de eersten en edelsten uit den edelen kring van het *Réveil*?

De moeilijkheid schijnt nóg grooter te worden, de zwaren schijnen elkander te gaan verdringen.

Iemand merkt op, ook gehoord te hebben van *Goethe*, die zelf verhaalt door het opschrijven der geschiedenis van den jongen *Werther*, het Wertheriaansche lijden zich van het hart geschud, en de levensreis daarna wel ééns zoo lustig hervat te hebben. En *Goethe*, wordt u immers gezegd, kón zich de dingen zeer gemakkelijk van het hart zetten, omdat hij — niet veel hart had.

Is het voorts niet bekend, dat *Jean Jacques Rousseau*, die een verwerpelijk, maar geniaal boek over opvoeding schreef, zijn wereldberoemde *Emile*, zijn eigen kinderen gemakshalve deed grootbrengen in een vondelingengesticht?

Omgekeerd: — alsof de verwarring nog niet groot genoeg ware! — noemen velen niet *Heinrich Heine* „een in den grond der zaak beminnelijk man, ondanks niet weinige laakbare verzen!”

Wie wijst ons den uitweg uit dezen steeds meer ineenkronkelenden doolhof?

De doolhof bestaat enkel in onze voorstelling. Indien hier reden voor wankeelmoedigheid schijnt te zijn — dan ligt de oorzaak bij ons. Wij hebben het wezen der dichterlijke verbeelding niet goed doorzien. In den grond der zaak is de dichter wel degelijk homogeen met zijn werk. Maar dit werk wordt ten slotte geboren, het is zoo, uit zijn fantasie, zijn intuïtie.

Doch die staat niet buiten hem. 't Is geen orgel, waarvan hij slechts met de vingers de toetsen behoeft aan te roeren, om schoone klanken te doen hooren. We herhalen hier, wat we reeds vroeger schreven, maar nù met veranderingen klemtoon: *Est Deus in nobis.* *) In den kunstenaar, niet buiten hem, of ook buiten hem om, wordt zijn kunst geboren. En daar is, hoe zou het anders kunnen in het centrum van ons wezen — ook wel terdege contact tusschen hart en verbeelding. Maar deze twee begrippen dekken elkander daarom nog geenszins; toegegeven.

Een dichter zingt een zang vol somberheid; hij maakt u getuige van zijn wanhoop; hij opent u zijn gemoed, zoo verscheurd; hij toont u wonden, die bloeden; hij ontroert u; daar welt een traan op in uw oog; gij leest niet meer, maar staart vóór u *Gij leeft een wijle met hem mede!*

Maar te midden zijner ontroerende stemming had toch de dichter een troost, dien wij missen: *den troost zijner kunst*. Hij tóch *schiep* iets. Lezen is verteren; hij *bracht iets voort*. Anders nog gezegd: wie leest, tracht een zekere leegte in zijn geest aan te vullen. Wie „schrijft,” handelt omgekeerd: hij *geeft*. En ook in dezen geldt, dat het zaliger is te geven dan te ontvangen.

Inzoverre heeft de dichter dan ook wel degelijk iets, neen, veel op ons voor. En dús wélbezien hebben we niet zijn „dupe” te worden.

Maar wat heeft dit uit te staan in de verste verte met een welbewust, opzettelijk bedrog? . . .

Onze bewering houden we toch staande.

Zou een *Michel Angelo*, die in tegenstelling van *Goethe* wél hart had, onder het beitelten van zijn toornigen *Mozes*, zijn door droefheid overstelpte *Nacht*, zijn vol vertwijfeling ontwakende *Aurora*, niet een geheime bevrediging gesmaakt hebben?

Een *Rubens* niet, toen hij, door den Bethlehemsch

kindermoord te penseelen, de vervolging der schimmen van oorlogswreedheid en moederlijke wanhoop ontweek, zoo vaak in zijn eeuw voor hem opgedaagd?

Of *Beethoven* niet, wanneer het scheppen eener symfonie hem wreekte van zijn doofheid . . . ?

En als een *Bilderdijk* klaagt:

Dees diepbedorven eeuw, van God en eer vervallen,
 Stelt prijs op flikkerglans en ledig klaterschallen;
 En d'opgeblazen vorsch is 't wonder van de poel.
 Maar 't geen mijn boezem treft, ja, 't innigst zielsgevoel,
 Is dat men zich alom bij 't walgelijk vorschkenwaken
 Der sluimering overgeeft in plaats van op te waken;
 Ja, goedschiks samenschoolt bij 't laffe slootgebloed,
 En meekwaakt of verstomt, wanneer men spreken moet.
 Is alles, alles dan in dees onlijdbre dagen
 Verkikkerd in 't heelal, en met den vloek geslagen?

— als dús de dichter zijn overstelpt gemoed lucht geeft, is er dan bij alle schier niet te dragen smart geen *lafenis* ook voor zijn leed . . . ?

Het voorrecht der kunst; het *weemoedig* voorrecht, haasten we ons er bij te voegen.

Want al is het leven der intuïtie dan ook niet, of nog niet, of niet geheel, het leven des harten — wel degelijk is er homogeniteit.

Zeg mij, waarin zich liefst uw fantasie vermeit, en ik zal u zeggen wie gij zijt — dus is zeker bekend spreekwoord te variëren.

Een besmette verbeelding — een besmette ziel.

En omgekeerd weer: waar de fantasie om vleugelen vraagt, om 't „nietig heden” — om nog eens met *Bilderdijk* te spreken — te ontvluchten, daar is althans hope op een heilig begeren, een vurig verlangen naar de dingen, die niet van deze aarde zijn.

Kan dan de fantasie, de intuïtie, niet soms, indien we het zoo mogen noemen, het hart vooruit zijn?

Ongetwijfeld zal dat voorkomen. Esthetisch (verheven, vol gevoel) aangelegde personen hebben zich bijzonder nauw te onderzoeken. Schijn bedriegt zoo licht, en er is geen bedrog, dat 'n mensch lichter van de hand gaat dan *zelfbedrog*.

De kunstgave is heerlijk en schoon. Zijn vreugde of leed „te boek kunnen stellen,” gelijk een Oud-Hollandsche dichteres het heette, blijft echter ook een *gevaarlijk* iets.

Het gaat er enigszins mee als bij „kunst”-*minnaars*, die, in een schouwburg gezeten, weenen en juichen met hetgeen er „op de planken” geschiedt. Ze geraken in geestdrift, ze zijn „ten doode bedroefd” — en als ze straks weer op straat staan, heeft het hun niets gekost, absoluut niets, dan hun *entrée!*

Dit dunkt ons dan ook het bedenkelijke, zelfs van het schijnbaar *onschuldigste* tooneelstuk te zien opvoeren.

Lieden met een vurige verbeelding zijn te benijden, *mits* ze de wacht houden bij hun ziel. O, het is schoon, te ontvlammen in heiligen toorn bij onrecht; het is heerlijk te ontgloeien in geestdrift voor wat goed is en schoon; maar wie *bij zijn hart* leeft — keert straks tot zichzelf in en onderzoekt zich nauw.

Wat kan, wat *moet* hier het criterium zijn? Immers dit: Gij die zoo licht bewogen zijt in blijdschap en droefheid beide, *haat* ge metterdaad ook dús de zonde? Is *eigen* tekortkoming, waarin dan ook, u pijn aan de ziel? En jubelt u het hart, waar het gaat om de eere van uw God?

Een wondere schepping Gods is ook de kunstgave in den mensch, om kunst te scheppen en kunst te genieten. Eens valt die kunst weg, als er *gezien* zal worden „van aangezicht tot aangezicht.” Zoo spreekt ons alle kunst dan in den grond der zaak van een Paradijs, *dat verloren ging*. En zóó bezien verliest de vraag: Homogeen, of niet homogeen? veel van haar betekenis. Maar daarom mocht ze ons, meenen we, toch wel eens een keer bezighouden. Moeilijkheden uit den weg loopen, is nieuwe moeilijkheden tegemoet gaan. — Dat baat u niet met al.

J. POSTMUS.

*) Er is een god in ons.

MENSCHEN EN BOEKEN.

Geestelijk Lied.

In de serie „Uit onzen Bloeitijd” heeft *G. F. Haspels*, predikant bij de Rotterdamse gemeente van het Nederduitsch Hervormde Kerkgenootschap, een *keurig* artikel geschreven over „de geestelijke poëzie onzer Gouden Eeuw.”

Dit mooie opstel mag alleszins aanspraak maken op een bespreking, en een waardeerende bespreking, hier in onze rubriek.

Geestelijke volkspoëzie in de 17de eeuw, vraagt de bekwame schrijver al dadelijk, is dat niet wat wonder-spreukig?

Voor de Middeleeuwen, ja, dat is wat anders. Dan put de dichter zijn bezieling immers uit de bron waaruit heel het volk zich laaft, het Katholieke (algemeene) geloof. Dan zingt hij voor héél zijn tijd en héél zijn land.

„Doch als de Reformatie de volkseenheid heeft opgeheven, als in den nieuwen tijd ons volk wel heviger leeft dan ooit, doch slechts in partijen, kan toch het geestelijk lied geen volkspoëzie, moet het immers partijpoëzie heeten, als van Souterliedekens en Geuzenliederen contra Anna Bijns' Refereinen?”

Of het den schrijver ernst is met deze vragen? Of hij waarlijk een voortvarend leven, zich uitend in schakeeringen, schadelijk vrees te zijn voor de poëzie? Het schijnt inderdaad wel zoo, maar *onderzoek* heeft dan toch zijn vreeze beschaamd. Immers hij constateert:

„Toch leeft in onze Gouden Eeuw daar iets als volkspoëzie. Naast onze overrijke Gouden-eeuwsche standaardliteratuur een eigen, zelfstandige volkspoëzie, met als hoofbestanddeel het geestelijk lied.”

Bij drie dichters meent *Ds. Haspels* dan voornamelijk die geestelijke poëzie te bespeuren, bij *Dirk Rafaëlsz. Camphuysen*, bij *Johan Stalpert van der Wiele* en bij *Jacob Reefsen*, anders gezegd *Jacobus Revius*.

Met voorzichtige onpartijdigheid schijnen de wijze muzen dus niet één „partij” te hebben willen bevoorrechten: *Camphuysen* — ieder weet het — was een Arminiaan of Remonstrant; *Van der Wiele* Roomsche; en *Reefsen*, bedienaar des Goddelijken Woords bij de Gereformeerde Kerk van Deventer, daarentegen een *felle Calvinist*.

Van hen, oordeelt de heer *Haspels*, was „ongetwijfeld” de populairste „Vader” *Camphuysen*.

Daar wij, voor ons, ons geen geestelijke zonen weten van dezen dichter, willen we over zijn populariteit en zijn „vaderschap” hier allerminst twisten.

Opmerkelijk is het zeker, dat *Camphuysens* meest populaire vers, het wèlbekende:

Daer moet veel stryds gestreden syn:
Daer moet veel leets geleden syn:
En veel gebeds gebeden syn:
En Christelycke zeden syn:
Soo lang wij hier beneden syn:
Soo sal 't hier nae in vrede syn,

reeds, in wat korter en krachtiger vorm, *voorkomt* in den vermaarden *Reghel der Duytsche* (= Nederlandsche) *Schoolmeesters* van den Schager schoolmeester *Dirck Adriaensz. Valcoogh*, waar het (vergelijk *Prof. Dr. Jan te Winkel*: „De Ontwikkelingsgang der Ned. Letterkunde,” deel II, blz. 27.) dus luidt:

Hier moet gheleden syn,
Hier moet ghestreden syn,
Hier moet ghebeden syn,
Soo wy namaels willen in vreden syn.

Als Remonstrant was er uit den aard der zaak geen plaats

voor *Camphuysen* in de Gereformeerde Kerken, waar men niet gediend was — was 't wonder? — van een Christendom, gelijk hij predikte, „dat niet slechts Protestanten van allerlei benaming, maar ook Roomschen deed luisteren naar zijn vredeboodschap.” (*Haspels*, bl. 9.)

Als „broodwinning” zoekt *Camphuysen* het dan vervolgens bij het drukken, het vertalen, den linnenhandel — en bij het verzensmeden. Dat hij het zoo als „losse werkman” niet breed heeft, ligt voor de hand. Ook klaagt hij er geenszins over, dat voor hem geen plaats is bij de Gereformeerden, integendeel hij verfoeit de confessie en dogmatiek der Calvinisten en „*diergelijke slordige Religien*.”

Men zal moeten erkennen, *Camphuysen*, hij zij dan die hij zij, was op zijn wijze een *oprecht man* in zijn geslachten. Sterk individualist, die hij was, begeerde hij te zijn: „van niemand afgescheyden en aan niemand precyzelyck vast.”

We *eeren* de bedoeling, maar 't ondermaansche is nu eenmaal geen *Utopia* onzer verkiezing of verzinning.

En nu is toch wel het héél-mooie in *Camphuysen*: in weerwil van allen tegenspoed is het *in hem blijven zingen levenslang*:

Wat is de Meester wys en goedt,
Die alles heeft gebout,
En noch in wesen blyven doet,
Dat 's menschen oog aanschout.

Die 's werelds wyden ommering,
Noyt uytgewaect, bewaect;
En door gepaste wisseling,
Het soet noch soeter maect.

Echt dichter hier. Maar straks al spoedig eindigend als een goedmoedige praatvaar:

Ach, waren alle menschen wys,
En wilden daerby wel:
De Aerd waer haer een Paradys,
Nu isse meest een Hel.

Wat u zegt! zou men haast willen antwoorden. Maar 't zit toch dieper. Misschien wat te optimistisch, maar stellig *fijn* karakteriseert *Ds. Haspels* aldus den dichter *Camphuysen*: ieder, zijn geestverwant soms erger dan zijn tegenstander, is met hem in de war, alleen hijzelf nooit. 't Paradoxale zijner positie is hem het normale, bewijs, dat op deze verkeerde wereld hij tenminste niet verkeerd gaat. Men werpt hem de synagoge uit, noemt hem onbetrouwbaar, negeert hem; den dichters is hij te veel theologe en den theologen te veel verzenmaker, en hij loopt niet met *Roskam* of *Rommelpot*, maar wil in alle weerloosheid en lijdzaamheid allen stichten met de vermaning gewillig te lijden, te zijn „een Heer van zijn gemoed” en vooral „*Hemelsburger*.”

Voeg er nog aan toe, dat *Camphuysen* gekend heeft ook, naar uit zijn poëzie blijkt, „de droefheid naar God,” en ge zult in hem met ons zeker gaarne, wel geen volksvader zien, maar toch een dier merkwaardige, dichterlijke leermeesters, die ons *stichten* en *leren*, al is het dan ook vaak op geheel andere wijze dan zij bedoelden, of vermoedden.

„*Genoeg* is meer,” het klinkt zoo nederig, zoo vroom en zoet, maar het woord in den *Corinther*-brief (1 Cor. 3 : 21, 23) doet toch vrijer ademen in Gods schepping der zienlijke en onzienlijke dingen:

Alles is het wee, doch gij zijt van Christus.

„Als tweede dichter van geestelijke liederen — oordeelt verder de heer *Haspels* — treedt de priester *Joh. Stalpaert van der Wiele* naar voren. Of liever blijft in de schaduw.” —

Dit is zeer juist.

Een Roomsche pastoor, al was hij nog zoo'n achtbaar man, en rector van het Delftsche Bagijnhof, was in onze Gouden Eeuw nu niet juist iemand, die den toon aangaf in stad en land, en met wien men algemeen rekende.

Integendeel. Op z'n *best* vertrouwde men hem maar hâlf. En waren z'n verzen voorts nog op-en-'t op *Roomsch*

ook, dan hadden ze nog niet de waarde van scheurpapier.
't Was en bleef suspect!

Wij van onzen tijd kunnen dergelijke „Paepsche stouticheden" met kalmer oog opnemen. En dan moet erkend, dat er zeer zeker in dezen Delftschen pastoor een *dichter* stak. Of wat dunkt u van deze *Mariën Boodschap*:

XXV MART.

Ter juyster stonden
Quam uyt de gulde salen
Des Hemels dalen
Den Engel Gabriel
Van God ghesonden,
Om aen de violette
Van Nazarette
Te draghen Goods bevel
En tot haer ingetre'en
Met ne'ergerboogen le'en
Heeft syn bescheyd
Haer aldus aengeseyt:
Ave Maria!

Soms ook, het moet erkend, weet *Van der Wiele*, of-schoon anders niet strijdlustig, aardig en vaardig te woord te staan; bij *Haspels* vindt men daar typische staaltjes van. Deze dichter is het type van den „gelukkige" tevrede, den „rustig" conservatieve. Hij doet — zijn Roomsche Reys — de dingen af onder een vreedzamen roemer wijn, want, zegt hij:

Wyn vereffent, wyn verzoet,
Wyn maekt quade saken goed,
Wyn vergeet de droeve smarten,
Wyn verzoet de bittere harten,
Wyn brengt weërom op syn dreef,
Dat gegaen was uit te schreef.
Gaet dan vry te zamen binnen,
'k Hoop, ghy zult de waarheid vinnen
Leggen (= liggen) in een matig glas.

Wij zullen de laatste zijn om, aanstonds argwanend, kwaad te denken van de aanbevolen remedie van het „matig glas," maar we vinden het toch weer wel wat te optimistisch om met den heer *H.* te oordeelen: „Ongetwijfeld, een achteraf gezet man, die zulk een argeloozen vrede en vreugde kent, is een goed man."

En toch, is er niet iets aandoenlijks in, hem met priesterlijke barmhartigheid en lokkende liefde de dolenden aldus te hooren vermanen;

Goods genade staet wel open,
Zelfs ook in de laetste dood:
Maar men moet ze niet verlopen,
't Is altyd niet even groot.
Neemt ze waer, als ghy ze hebt,
Want het water vloedt en ebt.

Wild uw' hart dan niet verstokken,
En laet d'ooren ongestopt.
Want met God is niet te jokken,
Als hij 'tuwer deuren klopt.
Jezu, komt! mijn deur is op (= open)
Door uw' amoureuse klop.

Er zou hier nog een lied van den leeuwerik af te schrijven zijn, waarin *Stalpaert* onbewust heel zijn hart gelegd heeft, en waarin hij op zijn wijze zijn verlangen naar den hemel gelegd heeft; we erkennen volmondig, dat het als vers zéér hoog staat; maar toch niet hij, maar *Revius* is onze man.

Van hem dan een volgende maal in een afzonderlijk artikeltje. Hij verdient het.

J. POSTMUS.

VRAGENBUS.

Mej. B. E. G. te D. — Uw 12 jarig zoontje lijdt ook al aan *zwakke zenuwen*, zooals dat, helaas! tegenwoordig zelfs bij schoolkinderen vaak het geval is. Wij raden u, hem vooral niet te veel te laten leeren, d.w.z. buiten de schooluren nog met extra-privaatlessen, b.v. piano-onderwijs te overspannen, maar hem elk vrij uurtje in de open lucht te laten spelen en geregeld elken dag bij gunstig weer een flinke wandeling te laten maken, liefst in gezelschap van uzelf. Dat alle opwindende en prikkelende genotmiddelen, zooals koffie of thee, ook bier of wijn, geheel wegelaten moeten worden, spreekt voor een lezeres van de „Vragenbus," waarin reeds herhaaldelijk over de juiste behandeling van zenuwzwakte, nervositeit, enz., werd gesproken, wel vanzelf. Bovendien kunnen wij u op grond van goede ervaringen aanraden, elken avond den rug van uw zoontje met een groote spons met *heet water en azijn* (half en half) flink af te wrijven en wel *van boven naar beneden*, 10 minuten lang. Geen medicijnen.

Naar aanleiding van het antwoord aan G. V. te G., op zijn vraag naar een middel tegen *wagenziekte*, voorkomende in No. 15, blz. 145, schrijft een onzer lezers het volgende:

... „Om allicht menigeen, die ook aan deze verdrietige kwaal lijdt, van dienst te kunnen zijn, wil ik iets van mijn eigen ondervinding mededeelen. In een gesloten, dicht rijtuig (dus zonder ventilatie), ben ik na 1/2 à 1 uur onpasselijk, terwijl ik bij ventilatie nog onlangs 3 uur achtereen en bijna 5 uur op één dag in het rijtuig heb gezeten. In een open rijtuig of op een karretje ken ik geen wagenziekte. Hetzelfde principe „ventileeren" pas ik toe bij spoorreizen; liefst „niet rooken" gaan zitten en matig ventileeren. (Vroeger vond ik bij plotseling opkomende aanvallen baat bij het buiten het raam steken van het hoofd, dan was ik soms na 5 minuten *zonder* braken weer geheel normaal.) Zoo doende speel ik het klaar, om 8 uur of langer achtereen in den trein te zitten zonder een zweem van wagenziekte. Voor het spoorreizen heb ik ook opgemerkt, dat het uitnemend is, zoo *veer* mogelijk uit te zien, dus de voorbijsnorrende, duizelig makende nabijheid te negeeren. Dit laatste is vooral in heuvelachtig terrein van belang." ...

Pennekrassen in ons Pension.

VII. Ziekte en dood.

(SLOT.)

Er lag een dikke laag zand op een deel van den straatweg; voor de dorpelingen een bekend teeken, dat er een ernstige kranke moest zijn in een der aangrenzende huizen. En zoo wás het ook, blijkens de gevraagde en gegeven inlichtingen. Zoo is het toch niet *al* vreugd op het schoone dorpske, waar de gasten volop genieten, en de bewoners geen droefgeestigen indruk maken. Maar wat achter de gevels der eenvoudige woningen geschiedt, blijft voor de voorbijgangers meestal verborgen; en wie zou expres het leed zoeken, waarvan de mensch immers zoo gaarne verre blijft? En toch kan er een aandrang zijn tot het huis der klachte en der smarte, wanneer men het leven wil zien zooals het is, en niet enkel door den gekleurden bril van het zomergenot; als men ook eens denkt aan de anderen, die de voorrechten missen van in en uit te kunnen gaan, die zijn opgesloten binnen donkere muren om daar weg te kwijnen aan onherstelbare chronische ziekten, en te sterven.

MENSCHEN EN-BOEKEN.

Geestelijke Poëzie.

II.

Bij *Camphuysen* — oordeelt de heer *Haspels* — treft ons „de Gethsemané-stemming,” „verlicht door de verwachting des beteren levens,” *Stalpaert* doet hem denken aan „een psalmist in ballingschap,” maar *Revius*, der Driede in Bunde, is de meest benijdbare, de gelukkigste.

Hij *Revius*, is „in zijn Hollandsch Kanaän gearriveerd, zingt, onder wijnstok en vijgeboom gezeten, liederen van lof en dank, afgewisseld door een spotvers op de „Philistijnen.” Of dit héél precies is? Laat ons zien, want het wil ons voorkomen, dat des schrijvers kijk op dezen dichter niet altijd even billijk is, hoezeer hij hem ook de eere wenscht te geven, die hem toekomt. —

Van dat arriveeren in „zijn Hollandsch Kanaän” dan eerst, en dat zitten „onder wijnstok en vijgeboom.”

Zijn jeugd had *Revius* — of beter *Jacob Reefsens* — in ieder geval niet in z'n Kanaän, maar in ballingschap doorgebracht, ver (voor dien tijd) van de stad zijner geboorte. *Vader Reefsens*, burgemeester Rijk Reefsens, had door het Spaansch worden van Deventer (het verraad van den Ier Stanley) uit zijn woonplaats moeten vluchten. Hij vestigt zich in Amsterdam, waar hij spoedig overlijdt. Zijn weduwe weet voor haar zoon Jacob, als „Deventers-man” van geboorte, een studie-beurs machtig te worden. De jongeling bereidt zich te Leiden en te Franeker voor, voor het predikambt. Weldra biedt hij zijn diensten aan aan zijn vaderstad, die hem „ten voedster” was geweest. En wij men alleszins goede getuigenis van hem heeft, duurt het niet lang, of men legt beslag op hem voor den dienst des Goddelycken Woorts en der Heilige Sacramenten. Anders gezegd: *Jacob Reefsens*, nu deftig *Revius*, wordt beroepen „tot” zijn vaderstad als Verba Divine Minister, als predikant.

Met God en met eere vervult hij zijn bediening, is geacht en gezien bij heel de burgerij. Hij bepaalt zich echter niet bij zijn dienst, richt mede de Deventersche *Illustre School* op, later *Athenaeum*, beoefent de Muziek en Dichtkunst, tot hij (in 1641) benoemd wordt tot regent van het Collegium theologicum (het hospitium voor studenten) te Leiden. Nog zeventien jaren is hij te Leiden met zegen werkzaam, geeft zijn krachten mede aan de „Statenvertaling” van den Bijbel, tot hij er in 1658, na een werkzaam leven, is „in den Heere gerust.” Toch was zijn leven geenszins enkel zon geweest. Huiselijk leed had er breede slagschaduwen op geworpen.

Maar anders ja, het waren de dagen, waarin de zonen juichende het koren binnenhaalden, dat de vaderen al weenende hadden gezaaid. God had genade — en eere gegeven:

De eere is voor God, de sege voor Orangiën,
De vreugde voor het Lant en niet met al voor Spangiën!

Nietwaar, dat is de toon van triomf? Maar hoe zingt er de dankbaarheid in, die *zijn God* wil loven:

Waer ik een nachtegael, ik wou mijn Schepper eeren,
Met sijnen grooten lof altijd te quinceleren,
Dat bosschen, beek en dal sou dreunen van den clanck,
En de wout-vogeltgens vergeten haren sanck.

Maar, vervolgt de dichter, ik ben geen nachtegaal, doch een mensch geschapen naar het beeld van „aller Heeren Heere”, en daarom wil hij

. . . . syn stem doen hooren alle man
En prysen God soo hoog en verre als (hy) kan.

Want immers zijn tong is geschapen, alleen geschapen, tot roem van den Almachtige.

Reeds hier blijkt u, hoe *Revius* jubelt met heel zijn ziel in het „Gods besluit, van vóór alle eeuwigheyt.”
Lees slechts *Revius*!

VAN EEN ONGEDOOPT KINT.

Mijn naem en vraecht mij niet: ontydelyck geboren,
Eer ick het leven kend' had icket al verloren;
Den segel des Verbonts onwetend' ick gemis,
Dies mij oock geen en naem alhier gegeven is.
God die van eeuwigheyt tot een veel beter leven
Mij in des levens boeck had nameloos geschreven,
Heeft mij om Christi naem ten hemel in geleydt,
Waerin alleen bestaet der menschen salicheyt.

Zoo oordeelt dus deze „harde,” „stoere,” „starre” Calvinist over het afsterven der „jonge kinderkes,” in hunne onnoozelheid. Alles „uit en door God.” Is het wonder, dat ook *Haspels* spreekt van de kloeke degelijkheid dezer religie, die de hemelsche dingen en de dingen van den dag ziet onder het licht der eeuwigheid?

Zéér juist is ook zijn opmerking, dat, „wijl geen noodlot, maar God regeert,” en „de scheiding tusschen het gewijde, „heilige” en het „ongewijde,” gewone leven wegvalt,” de „zeer Calvinistische dichter *Revius*” ook de meest patriotische is van z'n tijd. „Die roemt, die roeme in den Heere,” welnu, hier is dat echte roemen in den Heere, dat fier het hoofd opsteekt om „het eeuwig welbehagen,” en het „door U, door U alleen”:

Ten minsten sal een yeder man
Belijden dat ick kiezen kan
Om dichten 't alderbeste stof,
Dat 's Godes en des Princen lof.

Ziehier de lof van een ziel van dank *overvloeiende*. Maar hoe krachtig, hoe mannelijk is dan ook dat Gebed voor de belegering van 's-Hertogenbosch met dien *kreet* er in: „Ik zal u niet laten gaan, tenzij gij mij zegent!” Ik ken geen schooner krijgslied dan dat:

Ghy die in den Hemel woont,
En van daer de Vorsten croont,
Die hier wagen goed en leven
Om den vyant te doen beven,
Die vertredet uwe eer,
Wilt ons hooren, lieve Heer!

Ghy syt die de krijgen vuert,
Ghy syt die de machten stuert,
Ghy cont wonderlijk behouwen
Op u jonste wy vertrouwen,
Niet op ruyter ofte speer.
Wilt ons hooren, lieve Heer!

Is het u niet, of ge een John Knox in heilige geestdrift hoort spreken: Heer, geef mij Schotland, of ik verga! Welk een diepte heeft dat geloof, het laat niet af; het houdt God aan Zijn Woord.

'n Zonderlinge tegenstelling, die de schrijver van „De geestelyke poëzie” maakt, waar hij zegt: „In *Revius*' geestelyke liedjes heerscht nog een teedere, innige stemming. De stoere Calvinist in *Revius* blijft dan tegelijk het Deventer volkskind, dat, hoewel Gereformeerd, niet kan verloochenen die vroegere naïeve vroomheid der moderne devotie, waarin de Broeders des Gemeenen Levens het hebben opgekweekt.”

Hoe zou *Revius*, de man uit één stuk, zich geërgerd hebben aan dit dualisme, waarbij het toch altijd weer van een anderen kant ook moet komen! *Lodensteyn*. *Jan Luyken* en zoo menig mystiek man zongen niet minder teeder dan *Revius* en waren toch allerminst — „een Deventer stadskind.” Ook zij zouden gaarne mede geneuried hebben, dat zijn gevoelde passie-liedeke, het „Bloedige Sweet” met dat:

Droeve ziel, die in mij weent
 Sucht en steent,
 Wilt dees bloeme niet vergeten;
 Ieder hofken dat ghij siet
 Draecht se niet,
 Maar den hof der Oliveten.

De „olijven-hof" — die heeft *Revius* beziel, het blijkt wel hier.

Een geheel verkeerden indruk zou men echter ontvangen met te meenen, dat de dichter geen oog ook had voor de dingen des natuurlijken levens. Het tegendeel is waar. Hij is geen vijand ook van een gullen lach, een schalksch rijmpje.

Maar het was allerminst onze bedoeling volledig te zijn. We bedoelden slechts aan de hand van Haspels' verdienstelijke studie de aandacht te vestigen op den voortreffelijken dichter der *Overyelsche Sanghen*, die veel te weinig bekend is, óók in geloovige kringen. Heeft hij echter niet zelf erkend:

Wat wordt er menich hier met voeten oock getreden,
 Die deftig is in const en loffelijk van seden.

J. POSTMUS.

DE „OUDKLEERKOOP".¹⁾

„Om wat ouds, wat ouds te koopen."
 VAN ALPHEN.

Hij heeft gedraafd, hij heeft gezwoegd,
 Die man uit Isrel; bieden, koopen,
 Dat is zijn lust, al kost het loopen
 Door dik en dun.

Straks, vergenoegd,
 (Hij heeft een mooien slag geslagen!)
 Telt hij zijn schatten na; hoe zoet
 Is 't winstjen hem! 't Geeft lust en moed!
 Hij kent zijn volkje en weet zijn prijs;
 Wie is bij 't schachren hem te wijs!
 „'t Is kwaad, zoo zal de koper zeggen" —;
 Dat brengt hij daaglijks in praktijk,
 En straks bij schrandere overleggen
 Wordt hij door overleggen rijk.

Aan 't „oude" hangt zijn hart en zin;
 Hij weet er guldens uit te smeden!
 Daarom vermoet hij ziel en leden.
 Zijn wachtwoord is: „Gewin, Gewin!"
 Hij is de man van de „oude kleer,"
 Maar ook van: „Dat is binnen weêr."

Gij „wandelende Jood" — een kleerkoop maar — wel zijt
 Gij 't leerrijk beeld uws volks van onzen tijd,
 Dat sinds 't den Man verwierp, van God verkoren,
 Zijn God voor goud 't al zoekend heeft verloren,
 En daar het koopend, winnend ommezwerft,
 En schatten gaart, den hoogsten zegen derft,
 Dat rustloos zwoegt en streeft — ja 't wil en moet,
 Totdat . . . het eens zijn Koning valt te voet.

A. J. H.

¹⁾ Amsterdamsche betiteling van den Jood, die rondgaat om alle mogelijke „oudheden" op te koopen. De vroeger daarbij gebruikelijke zak wordt thans meermalen door een karvervangen. Anders zou men allicht gaan betwijfelen, dat Amsterdam een „wereldstad" is.

VRAGENBUS.

H. D. M. te **D.** vraagt raad voor zijn drie-jarig zoontje, dat de gewoonte heeft elken avond in bed een tijdlang te schreeuwen, waarbij hij zich op de hielen en 't achterhoofd opricht, zich wentelt en trapt, en haast niet tot bedaren is te brengen; overigens zeer gezond, goede eetlust. Deze verschijnselen, die wel onaangenaam, doch niet onrustbarend zijn, kunnen niet door een geregeld „pak slaag" verjaagd worden, wij raden u ten minste niet tot deze middeleeuwsche kuur. Veel ongevaarlijker en doeltreffender is het, deze verschijnselen van een prikkelbaar zenuwstelsel, die met stoornissen der spijsvertering in verband staan, door een gecombineerde behandeling volgens Hahnemann en Priessnitz te genezen. Ziehier het plan: de laatste maaltijd van den dag moet minstens twee uur vóór het naar bed gaan genomen worden en mag alleen uit brood en melk bestaan, vooral geen gekookt ei of aard-appelen geven, evenmin thee of koffie. Voor het naar bed gaan wordt voor ontlasting gezorgd, hetzij op natuurlijke wijze, hetzij door een lavement met lauw water. Daarna wordt een Priessnitzsche omslag, d. w. z. een natte handdoek, met een wollen doek bedekt en met veiligheidspelden bevestigd, om het onderlijf gelegd en krijgt het kind een mespunt vol van *Lycopodium*, in de 6de decimale verwrijving. Op deze wijze zal de kwaal langzamerhand zeker verdwijnen. Is zij beter geworden, dan moet dezelfde kuur nog weken lang voortgezet en het middel in steeds grooter wordende tusschenruimten gegeven worden.

J. H. te **G.** — Ter genezing van uw *chronische verstoptheid van den neus* raden wij u aan, overdag *Sulfur* tenemen, en wel van de *tinktuur* van dit middel 10 droppels in een wijnglas water, waarvan u verscheiden malen moet drinken. Daarnevens is het nuttig, elken dag een of twee *neus-uitspoelingen* met een zwakke zoutoplossing te maken. Wij raden u aan, deze uitspoelingen *niet* met de veel gebruikte zoogenaamde neusdouches te maken, daar hierdoor bij onvoorzichtige aanwending middenoorontsteking kan ontstaan, maar met een klein kannetje, waarmede men het water in het ééne neusgat giet, terwijl men het hoofd ietwat naar achteren houdt en gedurende het ingieten de klinker „a" langgerekt uitspreekt. Bij goede uitvoering dezer eenvoudige bewerking vloeit het water door het andere neusgat weer naar buiten.

Mej. v. D. te **R.** — Bij gewone *weeke kropgezwellen*, die bij meisjes veel voorkomen, hebben wij dikwijls met goed gevolg gebruik gemaakt van een zoogenaamd *kroppeoder*, uit één deel kalk, één deel *Spongia* en twee deelen suiker bestaande. Daarnevens inwrijvingen van het gezwel met Jodkali-zalf. In andere gevallen zijn *Calcarea carbonica* of *Jodium* aangewezen. *Harde*, taaie kropgezwellen zijn meestal ongeneeslijk; zij veroorzaken echter gewoonlijk niet zulke hevige bezwaren, dat een operatie bepaald noodig is. Zie voorts over dit onderwerp ons antwoord aan Mej. B. te Den H.

Mej. B. te **Den H.** — *Kropgezwel* is een zwelling van de schildklier, ook wel *struma* genoemd, die vooral bij meisjes en vrouwen veel voorkomt. Het drinken van kalkhoudend water, het dragen van zware lasten op het hoofd, aanhoudend gebukt zitten, zooals bij schoolkinderen, bevordert het ontstaan dezer ontsierende en soms gevaarlijke gezwellen. De meeste van dergelijke gevallen kunnen door homoeopathische geneesmiddelen genezen worden; de middelen

MENSCHEN EN BOEKEN.

Oud Goud. (Het Huis Lauernesse.)

Wie ontkomt er in het land der donkere dagen vóór (en nà) Kerstmis, der Maartsche buien en lentestormen, gehéél aan de bezwaren van ons grillig klimaat . . . ? Vóór ge het weet hebt ge kamer-arrest, en hebt ge ootmoedig te wachten, dat het u gegeven wordt, weer full speed te mogen werken.

En dan grijpt uw hand soms ook naar het „oude goud,” dat ge wel wist, dat ge hadt — doch waarnaar ge in lang niet omzaagt.

Daàr, in gindschen hoek, op die plank bovenaan, moet het te vinden zijn — het in lang niet geziene: *Huis Lauernesse*.

En het is er nog; en in 't hoekje van den haard slaat ge aan 't lezen en aan — 't mijmeren.

Het *Huis Lauernesse*, het is al jaren geleden — ja, jaren — dat ik er het eerst den voet in mocht zetten. Voorlezen, gebeurt het nog veel in onzen drukken, individualistischen tijd, waarin ieder zijns weegs stuurt — en de staf „samenbinding” maar al te zeer wordt gemist?

Er werd één avondje in de week „voorgelezen” in den kring, waarin Gods goedheid mij had geplaatst, en allen samen genoten en leefden in dat huis *Lauernesse*, dat de verbeelding van de Alkmaarsche Joffer *Geertruida Toussaint* ons had opgebouwd.

De kerkhervorming had haar intrrede gedaan in deze landen. Als door een wonder — en het was ook een wonder Gods — had de Heilige Schrift, te lang bedolven onder het stof, weer de plaats der eere ingenomen. Het Evangelie niet langer verhuld achter fabelen en verzinnselen van menschen. Geen priester meer, tusschen de ziel die haar God zoekt, en den Verlosser van zondaren. Het „kom tot uw Heiland, toef langer niet!” — als een blijde boodschap alom jubelend voortgedragen. De religie niet langer een bespottung, een gruwel, die ergert en bedroeft, — maar dienst des Heeren, een verkeeren in des Heeren Huis. „Hoe liefelijk zijn Uwe woningen, o Heere der heirscharen! Mijne ziel is begeerig, en bezwijkt ook van verlangen naar de voorhoven des Heeren; mijn hart en mijn vleesch roepen uit tot den levenden God”

Niet meer gebod op gebod, en regel op regel, voor de gepijnigde en gefolterde ziel — maar een Heiland, die tot Zich roept allen „die vermoeid en belast zijn.” O, die onzegbare blijdschap, die liefelijke rust van het vinden, nà al de benauwing en het geslingerd worden van het al maar zoeken, herwaarts en derwaarts

Het Christendom der middeleeuwen, het Katholicisme, bespreek, beoordeel ik nu niet. Ik zou er meer vriendelijks en goeds van mogen en moeten zeggen dan menigeeen wel vermoedt. De kloosters waren eens de schuilplaatsen geweest der waarachtige vroomheid. Verroomscht mocht de Kerk sinds overlang zijn, gezegend desalniettemin was haar arbeid geweest voor Europa. Maar voor de schare was meest het zout zouteloos geworden, de herders waren te weinig herders. Niet zelden waren zij de wolven der kudde, die de schapen en lammeren verbeteren.

En daar staat Luther op. En wat heeft de monnik in zijn hand? Het geopende Woord Gods! En dan bloesemt een lente van godsvrucht over de landen, te lang dor en doodsch.

Die lente, die teerheid der eerste liefde, geeft ons *Lauernesse* in zeldzame bekring!

Ieder kent toch het verhaal nog, hoop ik?

't Is feest op het kasteel *Lauernesse*, niet ver van de oude Bisschopsstad. De burchvrouw *Ottelijne van Lauernesse* is verloofd met den Stichtschen hopman in keizerlijken dienst *Aernoud Bakelsz.*, Utrechtsch poorter.

In frissche kleuren, in zachten gloed, gaat de dag des feestes — o, macht der fantasie! — aan onze oogen voorbij. Een bruiloft, een dag, „waarop God blijdschap geeft,” is een dag schier zonder schaduwen in ons schaduwvolle menschenleven. Dan lacht de zon door de wolken, dan is het hart overstelpd van vreugde en dankbaarheid; dan is het een dag van geloften.

Zoo hier.

Maar het schoonste, het ongedachtste, komt nog.

Een der gasten, een jongeling, *Paul van Mansveldt* — wie hij eigenlijk is blijkt later — zal aan den verlovingsdich het gemis van muziek en zang trachten te doen vergeten. Daar begint hij te zingen naar liefelijke Duitsche zede. En de harten worden ontroerd door lied bij lied, klinkend als het geluid van zilver, vallend in edele reinheid. Daar rijst de bruidegom op, de fiere trotsche poorter, fierder dan ooit, nu gezeten naast zijn adellijke bruid. Een kostbaren ring trekt hij zich van den vinger, en werpt dien in den beker met wijn voor den argeloozen zanger.

Straks stijgt de ontroering der feestgenooten tot ontsteltenis. *Paul* spreekt van Luther, *Paul* jubelt van het Evangelie der schuld-vergiffenis in Christus, zijn gelaat weerspiegelt de blijdschap, die in hem is. Er wordt iets zichtbaar van het ongeziene.

Dat de idylle slechts kort duren mag! De breuk komt, neen, is er reeds, om niet meer te wijken. *Ottelijne* — heilbegeerig, *Aernoud* — beangstigd voor dit nieuwe, dat zijn ziel niet verstaat.

En weder het woord van onzen Heer en Heiland in vervulling gaande: „Ik ben gekomen om vuur op de aarde te werpen, en wat wil ik, indien het alreede ontstoken is!”

Ottelynes en *Aernouds* liefde in den aanvang zoo roerend schoon, zoo fijn en dichterlijk geteekend, is voor altijd jammerlijk verwoest door „Luthers doctryne.”

Hopman *Aernoud* ijvert met voor geen tempering vatbare felheid voor het „oude.” *Ottelyne* is gansch-en-al ingenomen door het „nieuwe geloof.” *Aernoud* wordt — als *Heer van Viterbo*, keizerlijk inquisiteur — zijn *Ottelyne* tot een afschuw.

Was van de jonge schrijfster hier onpartijdigheid te wachten?

Immers neen. Met *Goethe* mocht zij belijden, dat [zij wilde instaan voor haar oprechtheid, geenszins voor haar onverschilligheid. De aanhangers der „oude” religie zijn niet altijd de achtenswaardigste luyden in haar relaas. De gierige Donna *Teresia* (de Spaansche nicht van *Ottelyne*) en „vader” *Luciaan*, haar huispaap, oftewel *smul*-paap — zullen iedere partij gestolen blijven. Maar „vader Boudewijn van Utrecht,” de Stichtsche vicaris, bisschop *Philips van Bourgondië*, zijn lieden met eere, al praalt de schrijfster wel wat overmatig met hun beschaafde en treffelijke verdraagzaamheid.

Schooner en aangrijpender is de schildering van den marteldood van *Jan de Backer*. Hoe heeft het oog der jonge schrijfster geschitterd in verhoogden glans, hoe moet zich haar hartslag versneld hebben — toen zij dit leed „te boek stelde.” Zij zag de vlammen opstijgen, den rook den gemartelde verstikken — maar straks ook de palmtakken der overwinning voor hem, „die volhardde tot het einde,” jubelende omhoog gedragen door de engelen Gods. „Het eind zal zeker zalig zijn”

Het is zeventig jaar geleden, dat *Het huis Lauernesse* voor het eerst verscheen. Uit historisch oogpunt was dit boek — een waagstuk, zooals alleen buitengewone talenten die durven ondernemen. Hoe weinig was het tijdvak der *Pistoriussen* en *De Volders* (1521—1525) nog onderzocht. Hoe moest de intuïtie weten aan te vullen, wat de „historie” niet vermocht mede te deelen.

En dan komt der kunstenaressen groote lof, neen, onze bewondering toe. Was het hier de plaats om critisch dit historisch verhaal te bezien — we zouden meer dan één gewichtige op- en aanmerking hebben te maken. Maar bij een roman, zelfs een „historischen” roman, is het niet hierom te doen. Hier brengt men der fijngevoelige fantasie hulde. Hoe moet het toegegaan zijn in de harten, ont-

roerd door het nieuwe leven, dat in lente-groen zich ver-
toonde? Die vraag had zich de schrijfster gesteld, en die
vraag heeft zij op verrassende wijze weten te beantwoorden.
Niet uit de documenten moet het ten slotte komen, maar
uit de ziel zelve.

Geschiedschrijvers en geschiedvorschers stellen wij andere
eischen. Wie zal nu, anno 1910, *Melanchton* nog als „de
zonzijde” van Luther betitelen; wie hem niet eerder — bij
alle waardeering van gaven van hoofd en hart — noemen
de *rem* van Luthers kracht? De hervorming der *Martinisten*
en *Sacramentisten* trok de jonge schrijfster aan. Is deze
hervorming ten slotte niet door Karel V hier gesmoord?
Indien de mannen van Calvijn en Beza niet uit het Zuiden
gekomen waren, wat zou er van de Reformatie hier te
lande feitelijk geworden zijn . . . ?

Maar dat kan nu blijven rusten hier, hoe gewichtig in
zich zelve ook.

Dit is het onvergankelijke in *Lauerne*, en daarom
schreven we „oud goud” boven dit artikel, dat het ons
doet zien, hoe diep de jonge schrijfster den blik had ge-
slagen in het innerlijk leven van de mannen en vrouwen der
Kerkhervorming. Dat boeide haar het eerst en het meest.
En dan — *Ottelynes* dag-van-verloving, onvergetelijk voor
hèel haar leven, bezielend, maar als het moet — en deze
dingen zijn zoo licht niet als ze schijnen — ook het *zwaarste*
offer brengend aan Hem, die het vraagt. *Ottelyne* huwt
niet. Dat is nog iets anders dan een „vrijwillig” in een
klooster gaan. Steeds heeft *Geertruida Toussaint* oog gehad
voor „de heerlijkheid van het ordinaire leven,” voor de
waarde der „gewone, natuurlijke dingen.” Zij was de
dichteres van het Protestantisme, dat er geen wijwater op
na houdt en geen oorblazing. Zij wist het wel: „Van U
zijn alle dingen, van U, o God alleen.” Maar zij verstond
ook dit: „Wie vader of moeder liefheeft boven Mij, is Mijns
niet waardig.” En dat blijkt ook, dit bleek zelfs reeds uit
haar lentebloem, haar *Lauerne*-se.

J. POSTMUS.

Haarziekten.

In ons vorig artikel hebben wij uitvoerige mededeelingen
gedaan over de *verpleging van het haar*; heden wenschen
wij eenige opmerkingen te maken over eenige veel voor-
komende *haarziekten*, en hopen daarmede een wensch van
verscheidene lezers van ons blad te vervullen, die her-
haaldelijk raad wenschten te ontvangen in zulke aange-
legenheden.

Uitvallen van het haar.

Afgezien van de gevallen van uitvallen van het haar
na langdurige ziekten, bv. na typhus, door te vast binden
van het haar, tengevolge van gemoedsaandoeningen en
zorgen, of door bloedarmoede, en van de gevallen van
erfelijkheid — in sommige families is vroegtijdig grijs
worden en uitvallen van het haar erfelijk — wordt dit
euvel in verreweg de meeste gevallen veroorzaakt door de
roos of schilfers op het hoofd, die jaren lang kan be-
staan, zonder dat een bemerkbare kaalhoofdigheid op-
treedt, maar toch bijna altijd tot dit ongewenschte einde
leidt. Deze schilfers vertoonen zich dikwijls reeds in de
jongensjaren; het zijn uiterst fijne, witte huidplaatjes,
die van den haarbodem afvallen en zich vooral bij donkere
kleeding op de kraag van de jas en op de schouders als een
dun, meelachtig stof doen kennen. Dat deze schilfers
meestal de eerste voorboden van latere kaalhoofdigheid

zijn, en daarom als het eerste teeken eener, hoewel niet
gevaarlijke, toch chronische huidziekte van het hoofd te
beschouwen zijn, is den meesten menschen onbekend.
Eerst bij voortschrijden van het euvel, als de haren meer
en meer beginnen uit te vallen, gaat men vermoeden, dat
er een zekere samenhang tusschen deze roosvorming en
het haaruitvallen bestaat, en tracht dan, zoo goed men
kan, door het kammen met de stofkam of door vlijtig
wasschen van de hoofdhuid met eau de cologne of de
eene of andere haartinctuur de kwaal te stuiten. Dit alles
is echter vergeefsche moeite, want al kan men ook door
de genoemde maatregelen de aanwezig schilfers verwijderen,
dan blijft toch de ongezonde toestand der hoofdhuid bestaan
en het uitvallen van het haar gaat zijn gewonen gang.
Het is een dwaling te meenen, dat deze schilfers slechts
door onzindelijkheid veroorzaakt worden; zij zijn veel eer
het uitwendig teeken van een chronische aandoening van
den haarbodem.

Deze schilfers blijven intusschen niet het eenige ziekte-
verschijnsel; het is belangrijk dit te weten, daar zij op
hoofden, die zeer zindelijk gehouden worden, soms in zoo
geringe mate voorkomen, dat zij aan de waarneming
ontsnappen. Gewoonlijk lijden dan ook dergelijke personen
aan meer of minder hevig jeuken der hoofdhuid, en het
belangrijkste symptoom is steeds het uitvallen van het
haar zelf. Zoo lang de uitgevallen haren niet zeer talrijk
en nog lang zijn, heeft de zaak nog niet veel te beteekenen,
want de lange haren worden zonder uitzondering weer
door nagroeiende haren vervangen. Als er onder de
uitgevallen haren echter opvallend vele korte haren te
vinden zijn, dan wordt de zaak bedenkelijker, en wel des
te meer, hoe korter en fijner de uitgevallen haren zijn.

Is het zoo ver gekomen, dan is er slechts nog één weg,
om de dreigende kaalhoofdigheid te verhoeden, en dat is
in de eerste plaats: een doeltreffende verpleging van het haar
te beginnen volgens de grondregels, die wij in ons vorig
artikel besproken hebben, dus met verwijdering van alles
wat den haargroei kan storen, zooals te vast binden, te
warme en te nauw sluitende hoofdbedekkingen, (mutsen,
helmen,) te dikwijls knippen van het haar, en vooral van
alle schadelijke, te scherp prikkelende waschwaters en
tincturen, en in de tweede plaats: zulke middelen aan te
wenden, die blijkens de ondervinding in staat zijn, den
ziekelijken toestand der hoofdhuid te genezen en den haar-
groei weer op normale wijze te doen plaats hebben. Hiertoe
behooren vooral de reeds vroeger beschreven hoofdwassingen
en voorts inwrijvingen der hoofdhuid met eidooyer en
chloroform. De wassingen worden op de in ons vorig
artikel aangegeven wijze uitgevoerd. Mannen met hun
korte haar kunnen ze dagelijks of om den anderen dag
doen, terwijl vrouwen wegens het moeilijk drogen van
het haar liever Bay-Rum moeten gebruiken. In het eerst
vallen er wel veel meer haren uit dan gewoonlijk, daar
alle loszittende en afgestorven haren door het wasschen
en wrijven verwijderd worden, maar dit duurt maar een
dag of veertien, dan neemt het uitvallen van 't haar af,
de schilfers en het jeuken verdwijnen, en door de met het
wrijven verbonden massage der hoofdhuid wordt de haar-
groei op duidelijk zichtbare wijze bevorderd. In reeds
verder gevorderde gevallen zijn deze wassingen echter
niet voldoende, dan moeten er nog twee maal in de week
inwrijvingen van de hoofdhuid met een eidooyer, waaraan
10 droppels chloroform zijn toegevoegd, plaats hebben.
Dit mengsel wordt zoo lang geroerd, tot er een mayonaise-
achtige zalf uit ontstaat, die in kleine hoeveelheden overal
tusschen de haren flink in de hoofdhuid ingewreven wordt,
om er daarna met zeep weder afgewassen te worden.
Goede diensten heeft ons in dergelijke gevallen ook de
haartinctuur van Sebald gedaan. Na de wassingen is
het raadzaam, den haarbodem en het haar met wat Arnica-
haarolie in te wrijven, die een genezende werking op de
ziekelijke hoofdhuid uitoefent.

Vlekkige kaalhoofdigheid.

Deze ziekte van den haarbodem dankt haar naam aan

MENSCHEN EN BOEKEN.

„Niets in de portefeuille.”

„Niets in de portefeuille.” — De verzuchting kwam uit den mond van een lief jong meisje. De portefeuille werd neergelegd, en het handwerkje „in vredesnaam” maar weer opgenomen.

De situatie behoeft nauwelijks nader te worden aangeduid: In vele Hollandsche gezinnen is men bij een vereeniging of bij een boekhandelaar geabonneerd op een portefeuille, die eens per week en op een vasten dag als de hoorn des overvloeds over groot en klein wordt uitgestort. Klein broertje — om met den jongste maar te beginnen — weet, dat er prentjes in zijn te vinden, en vraagt om zijn deel. Voor vader schuilen er soms wichtige en gewichtige boeken en tijdschriften in diezelfde portefeuille. Wat de zusjes betreft — het zuchtende meisje verklikt er iets van. En dat heeft z'n nut.

Zoo'n portefeuille is namelijk niet altijd zoo onschuldig als zij wel lijkt. De tijdschriften zijn immers door het hoofd des huizes met zorg uitgekozen . . . ? Anders laadt hij een zware verantwoordelijkheid op zich. „Wil u eens zien, Pa,” vroeg eens een kleine jongen in z'n onschuld, maar die toch z'n ooren den kost had gegeven, „wil u eens zien, of er ook *vergif* in de portefeuille is?”

Het ventje sloeg den spijker op den kop, zonder dat hij het wist.

Want wat doen veel boekhandelaars? Om de zaak nog aantrekkelijker te maken, komt er bij de geïllustreerde tijdschriften op den koop toe nog een of andere pas verschenen *roman* in de portefeuille. En de heeren zijn niet altijd even zorgzaam in hun keuze, om van kieskeurigheid nu maar niet te spreken.

Denk niet altijd aan boos opzet. Veelal is er enkel slordigheid in 't spel. Schrijver dezes — en dit gaf hem ten deele ook dit opstelletje in de pen — kwam dezer dagen in den winkel van een respectabel, geloovig man, die, meeneende zijn cliëntele eens 'n genoegen te doen, een boek in zijn portefeuille gedaan had, „waarin — zoo zei hij — de Roomschen eens de ooren gewasschen werden!” Er opmerkzaam op gemaakt, moest hij toegeven, dat het een vuil, vies boek was. „Vergif,” had klein broertje weer kunnen uitroepen, en geen wijze of verstandige zou hem tegengesproken hebben.

Zoo'n portefeuille is dus niet zoo onschuldig als zij wel lijkt, om van hygiënische bezwaren nu maar eens niet te reppen. Een abonnement op een tijdschrift, dat men *kent*, en waarbij men weet, wat men in zijn huis haalt, is heel wat veiliger. Men is dan verantwoord. *Want wie gaat er iedere week zoo'n portefeuille nauwkeurig na?* En wat in huis is, is in huis.

Wie het ding trouw nagaat? Meest juist „het opkomende geslacht.”

Dat is begrijpelijk en natuurlijk. En nu laat ik iedere bij-gedachte aan „vergif” liggen. Het zuchtend hier ingevoerde jonge meisje zocht naar het tweede deel van een boek, dat ze *gerust* mocht lezen. Dat was, gelukkig, de zaak niet.

Maar er is iets anders. En wel dit: *Het niet buiten een boek kunnen*.

„Het niet buiten een boek kunnen?” „Wèl verstaan? Wat wil u nu weer? Mag men soms al niet meer lezen ook?”

Dat is het natuurlijk niet. Maar laat ons toe, dat we onze bedoeling kort, maar bondig toelichten.

Verdenkt ons iemand van afkeer van boeken, van romans soms? We denken het wel niet, maar willen toch even iets zeggen over het woord *roman*. En wel dit: och, in den naam zit het 'm niet. Het woord *roman* beteekent trouwens van oorsprong: romaansche vertelling, dus geen vertelling in de kerktaal (in 't Latijn) maar in de volkstaal.

Zoo kòn 't beduiden: geen stichtelijk boek, maar een wereldsch verhaal. Doch dat doet er feitelijk niet veel toe, want wij denken in de verste verte niet meer aan deze onderscheiding. En dan: er zijn romans zoo schoon als de schoonste gedachte, zoo rein als het reinste marmer. Alleen de geest moet *rijp* zijn, om dit goede te genieten. Ik zou niet precies weten te zeggen, op welken leeftijd ik een meisje George Eliot's *Adam Bede* in handen zou geven, maar ik weet wel, dat ik *ontroerde*, toen ik als jongeling van twintig jaar ongeveer dit boek las. Welk een ernstig boek; een boek, dat je héél, heel diep in de oogen kijkt, en dat je de oogen nooit, nooit doet nederslaan!

Tegen boeken, tegen romans — de goede dus, en te goeder ure gelezen — gaat derhalve niet ons vertoog.

Wèl tegen het niet buiten een boek kunnen.

Dat er velen zijn, die boeken schijnen te verslinden, zooals velen sigaren rooken — resultaat enkel asch! — de een na de ander, 't is reeds erg. Gedachteloosheid en oppervlakkigheid schuilen er dan bij tien- en honderdtallen in de bladen. Men heeft alles gelezen, weinig onthouden, en niets geleerd en geprofitteerd. Zulk lezen is tot géén ding nut. Maar 't kan nog kwader. En men leest, *omdat men nu eens geen oogenblik met zijn gedachten alleen kan of durft zijn*.

Men is zich dat wel zoo niet bewust altijd. Volstrekt niet. Ons juffertje voornoemd zal gedacht hebben, hopen we: nu, 't is niet anders. Maar in dat *hunkeren* naar een boek, naar afleiding, naar een prikkel, is iets bedenkelijks.

Zooals menschen, die zich er aan gewend hebben op vaste tijden een kleine stimulans van alcohol te gebruiken, *wennen* aan zulk gebruik — het gevaarlijke van zulke aanwensels! — en er niet meer buiten kunnen, zoo kunnen ook altijd-lezers niet meer buiten hun boek. En hoe *onbeduidender* het boek is, des te meer zijn ze er meest aan gehecht. Vooral „schokkende” verhalen doen in deze veel kwaad. Altijd verhalen, altijd roman-lezen, is uiterst verkeerd, en hoogst gevaarlijk. Ten eerste vult men den geest met geblazen bellen, die, als ze uiteenspatten, enkel wind zijn. Ten andere blijft er niets van over, en wordt men te vluchtig en luchtig voor inspannender lectuur. Maar toch, zelfs de beste, de uitnemendste boeken moet men eens *uit de handen* kunnen leggen.

Nog niet eens bedoel ik, dat men niet zoo egoïstisch moet zijn, dat men een ander in 't vertrek maar laat tobben en z'n handen niet uitsteekt, wijl het boek juist „zoo mooi” is, en „de scène” zoo „interessant”!

Neen, als gezegd, men moet ook eens *niets durven doen*. Er dient eens met zichzelf gepraat af en toe. Er behoort eens geluisterd naar de stemmen, die er in de *eigen* ziel opgaan. Soms heeft de Heere ons wat te zeggen — en zie, wij luisteren. Soms ook rijzen er overleggingen in ons op, waarvan we voor geen mooi ding zouden willen, dat anderen het vermoeden konden. Dan dient dat uitgevochten daar binnen! Soms zoekt ons hart onzen Heiland. Maar gebeurt het u nooit, dat ge bemerkt, dat uw Heiland u zoekt? Kent ge dat niet, dat er een vertroosting — opeens, van waar toch, zegt ge — u in de ziel komt en ge bij u zelve moogt zeggen als Johannes aan het meer van Gennesareth: „Het is de Heer!” Keer het oor naar binnen; luister toe. O, verdiep u niet te zeer in hetgeen toch het voornaamste en hoogste niet is. Lectuur mag nooit bedwelming zijn. Het is verkeerd, als ge zoo geheel „weg” zijt in uw boek! Het moet ons steeds gaan als Samuël op zijn legerstede. Als de mond des Heeren tot ons spreekt, moeten we aanstonds wakker zijn en juichen: „Spreek, Heere, uw knecht hoort!”

Mogen we, *moeten* we dan niet met heel ons hart en heel onze ziel bij ons werk zijn? Als ik onderzoek, als ik leer en studeer, mag ik er toch immers wel met alle kracht en macht „bij” zijn?

Dat *mogen* we niet alleen, neen, dat *behooren* we te doen. Maar *dit* geeft ook allerminst die *dofheid* des geestes, die belemmerend werkt op het luisteren onzer ziel. Midden tusschen zijn werk, in zeer ernstigen arbeid, ging er menigeen een zegen voor de eeuwigheid door het

hart. Dan worden we even getrokken, de ziel antwoordt, en we zijn weer geheel in ons werk. Wellicht beter nog dan daar even. Seconden zijn vaak meer dan uren, die wij er nu eens voor zouden geven!

Maar in de wereld van verzoeking en verstrooiing — en nu denken we in de verste verte niet aan laakbare of booze dingen — mogen we niet te diep en te lang duiken. De man in de duikerklok staat altijd in verbinding met de frissche lucht, en hij blijft niet te lang op den bodem daar beneden.

Het zal u duidelijk zijn nu, meenen we, waarom ons het wat hartstochtelijke: „Niets in de portefeuille!” wat ongerust maakte. Ik voor mij houd niet veel van spreuken aan den wand, maar anders zou ik voorstellen, in menige huiskamer zoo iets op te hangen als: „Het lezen aan tafel is verboden.” Wat dwaasheid is dit, om als de Bijbel is gelezen, maar onmiddellijk te duiken in een ochtendblad! Daar komen de nieuwtjes al aan bij tientallen om de woorden der Schrift op de vlucht te jagen. Daar wordt het „mooie verhaal” al geopend, waar men gisteren „gebleven” is, en zie, het hemelsche manna versmelt voor nietigheden. Een onbeduidend plaatje doet de rest.

En om al deze redenen wensch ik u geluk, als er eens „niets” in de portefeuille is. Er moet in onszelf óók wat zijn; anders is 't er treurig mee gesteld. In de dagen der Kerkhervorming leerde meer dan een groote gedeelten van de H. Schrift van buiten, om, mochten zich soms de kerkerdeuren voor hem ontsluiten, niet zonder Bijbel te zijn. Wij kennen, Gode zij dank, die vrees niet meer. In ons leven, de omstandigheden des levens en het leven in ons, moeten we den Heere onzen God weten te vinden. O, het is zoo jammerlijk, als de storm opsteekt, enkel de rade-loosheid te zien jammeren. Vooral bij Christenen is dat zoo in-bedroevend. En waarlijk, in dat al maar grijpen naar verstrooiing, naar „een boek,” „een nieuw boek,” „een mooi, pakkend boek” vooral, is iets verontrustend. En zie eens voor de ramen onzer boekwinkels, of liever — kijk er maar niet naar, wat er al niet gedrukt en uitgegeven wordt! Er is een honger naar boeken, die aan een geestelijken geuewhonger doet denken. Vandaar voor ditmaal in „Menschen en Boeken” deze scherpe resolutie tegen het boek. Misverstand wordt niet geducht.

J. P.

VRAGENBUS.

A. te F. — Wij raden u aan om 's avonds na 7 uur niets meer te drinken, niet te warm te slapen, het voeteinde van het bed door het onderschuiven van een paar houtblokken 30 cM. te verhoogen, en *Nux vomica* D³ 's morgens vroeg in te nemen. De door u genoemde „Fosters-rugpijnierenpillen” kunnen wij u niet aanbevelen, daar wij de samenstelling daarvan niet kennen.

J. R. te H. — *Zweethanden* zijn dikwijls de uiting van een scrofuleus gestel. Algemeene versterkende maatregelen, zooals lucht- en zonnebaden, veel wandelen, vegetarisch diët met inbegrip van melk en eieren, koude wasschingen, enz., zijn zeer aan te bevelen. Als plaatselijke aanwending raden wij aan, de handen des avonds met *zeepspectrum* in te wrijven en gedurende den nacht met *talk* bepoederde handschoenen aan te trekken.

D. S. te W. — *Benzoë-olie* wordt uit olijfolie en benzoëzuur bereid; van het laatste wordt 1 deel in 99 deelen verwarmde olie opgelost.

B. J. te A. — De dagelijks wederkeerende hoofdpijnen uwer zuster schijnen ons in verbinding met den neus te staan, misschien is er een chronische neuskatarrh of verstopping der neuskanalen aanwezig, of ook wel een katarrh of ontsteking der voorhoofdsholte; een onderzoek door een specialiteit voor neusziekten is gewenscht, een operatie daarentegen alleen dan aan te raden, als inwendige middelen en regeling van de leefwijze en van het diët niet helpen. Bij personen, die uit een tuberculeuze familie stammen, zooals dat hier het geval is, moet men met dergelijke operaties zeer voorzichtig zijn, daar daardoor soms een latente (d. w. z. verborgen) tuberculose te voorschijn treedt en uitbreekt. Wij raden zéér het gebruik van *wisselvoetbaden* en van neusspoelingen aan.

J. P. B. te M. — De plek eelt aan uw voet moet gij elken avond voorzichtig met *rookend salpeterzuur* met een houtje bestrijken, en dit zoolang voortzetten, tot de geel geworden harde huid kan afgetrokken worden; dan acht dagen wachten en zoo noodig deze proceduur nogmaals herhalen.

H. H. te O. — Het door u beschreven geval van huidziekte is geen netelroos, maar een *chronisch ekzeem*, dat door de inwerking der zonnestralen, voorts door koud, guur weder, erger wordt. Uitwendige middelen helpen niet veel. 't Meeste is nog te verwachten van 't innemen van homoeopathische middelen, b. v. *Sulfur iodatum*, *Graphites* of *Arsenicum*, benevens het wasschen met resorcine-salicyl-zwavelzeep. Van groot gewicht is bij de kuur het vermijden van scherp gezouten spijzen, en het beperken van den toevoer van vloeistof.

J. L. V. te W. — Homoeopathische chloroform-tinctuur voor uitwendig gebruik bestaat niet. Voor het bedoelde haar-waschmiddel wordt gewone chloroform met eidooier (het gele van 't ei) vermengd en dan ingewreven. Om dit chloroform in de apotheek te bekomen, moet u het recept van een arts brengen. Wilt u dit niet, dan kunt u in plaats van chloroform ook *chloroform-olie* voor uitwendig gebruik nemen, die u zonder bezwaar in de apotheek zal worden verstrekt. Het middel moet u na de inwrijving nog ongeveer een half uur op de hoofdhuid laten inwerken.

De 200ste gedenkdag van het Saksisch porselein.

De apotheker Zorn te Berlijn had in 't laatst der zeventiende eeuw een lastigen jongsten bediende. Dom was de jongen niet, hij leerde het vak best, maar eigenwijs was hij, en 't gebeurde vaak, dat hij den heelen dag stond te suffen, alsof hij in den nacht niet geslapen had. Geen wonder! Johan Friedrich Böttger studeerde, zonder dat zijn meester het wist, ook nog in de scheikunde. Hij had een geheimzinnig boekje in handen gekregen over de kunst van goudmaken, en het hart van den knaap werd sterk getrokken naar die edele kunst. Zoo velen hadden er naar gestreefd, en sommigen hadden het doel bereikt, naar men zei; waarom zou het hem ook niet gelukken?

Doch dan moest hij proeven nemen, en ons Jantje, wiens geweten wat buitenmodelsch was, zag er geen been in, om de proeven te doen op kosten van zijn baas. 's Nachts sloop hij in het laboratorium, en mengde en roerde en schudde en kookte en filtreerde, dat het een aard had. En daarbij begon hij inderdaad interessante dingen te vinden, waarvan hij geen vermoeden had gehad. Dat dreef hem aan tot volhouden, doch als hij dan daags met het bereiden van medicamenten in de war kwam, kreeg hij duchtige standjes. En toen ten slotte de heer Zorn ontdekte, wat zijn leerling 's nachts uitvoerde, vond het jongemensch het geraden zijn biezen te pakken en te verdwijnen. Dat was in 1699; ons jeugdig vernuft was toen nog maar vijftien jaar oud.

MENSCHEN EN BOEKEN.

De Tentoonstelling van het Boek.

II. (SLOT.)

Si j'étais roi! Als ik eens Koning was! Die wensch is al menig keer geslaakt. En, waarom het ontkend, door een ieder onzer wel. Als wij het dus in onze macht hadden, o, zeker dan zouden we — ja, wat niet al!

Als ge op uw wandeling door de tentoonstellingszalen eindelijk ook komt in de *retrospectieve* (was daarvoor nu geen goed *Hollandsch* woord te bedenken, mijne heeren?) *afdeeling*, dan komt onwillekeurig de oude verzuchting weer eens boven.

Het grasduinen hier is reeds een zeldzaam genot, maar als een goede fee u er uitnodigde nu maar eens naar believen te kust en te keur te gaan? . . . Ijdele wensch, mij althans zou het aan behoorlijke ruimte, zelfs berg-ruimte ontbreken. Twee van de tien tentoonstellingszalen van het Museum worden door deze historische afdeeling ingenomen.

Wat bij het binnentreden wel het eerst uw aandacht trekt, is een vergulde, rijk gebeeldhouwde, 18de eeuwse kast, aan den linkerkant. Het mooie meubelstuk dunkt u een indrukwekkend monument. Het mag ook inderdaad in deze omgeving een gedenkteeken genoemd worden. De kast bevat namelijk een welbewaard stel atlasen van *Bleau*, den vermaarden Amsterdamschen drukker. (De kast is van later oorsprong dan haar inhoud.)

Aan beide kanten van dit — standbeeld (ik weet geen passender woord) rijen zich de vier en tachtig deelen van den beroemden „*Thesaurus antiquitatum Romanorum*,” in het midden der 17de eeuw door Franciscus Halma en Pieter van der Aa. Voorts is hier opgesteld de in 40 deelen verschenen „*Histoire Universelle*,” in 1750 verschenen bij een firma gevestigd te Amsterdam en te Leipzig. De *Nederlandsche Jaarboeken* — allen historici welbekend — hiernaast tellen 125 deelen, enz., enz. Zoo krijgt men eenig idee hoe *veel* hier wel te vinden is: het *quantum*.

De *retrospectieve afdeeling* — om het zwaarwichtig en barbaarsch bijvoeglijk naamwoord dan nog eens te herhalen — is gesplitst in niet minder dan tien groepen, een rubriek Godgeleerdheid, Kunst, Muziek, enz. Wat zag ik daar in de Letterkundige afdeeling heerlijke uitgaven staan van Vondel, Huygens, Hooft, Cats. En laat mij nu ook eens pralen voor 'n enkele maal, toen ik weer op m'n studeerkamer was, heb ik mijn eerste uitgave van Cats' *Houwelijk*, ongeschonden en „een mooi exemplaar” nog eens van binnen en buiten bekeken — en gedacht: de heeren kunnen, desverlangd, m'n boek te leen krijgen, maar een bod doen — tevergeefs. Waarom zouden we ook onze liefhebberijen niet hebben, indien zij ons maar niet hebben! Ik heb een anders alleszins achtbare oude dame gekend, die af-en-toe honger leed ter wille van een (vrij onbeduidend!) *privaat Penning-Kabinet*.

Maar anders! Ja, in deze afdeeling verdaagt u het hart. Indien ge u de zakken mocht vullen met die *echte* Roemer Visschertjes, b.v. zoo'n *Brabbeling* en *Rommelzoo* — en meer van dien aard.

De opmerking is dezer dagen (in de *N. R. Crt.* door den heer *Wouter Nijhoff*) gemaakt, dat men een schrijver toch eigenlijk moet lezen in z'n oude, eigen uitgave. 't Is volkomen waar. Ik lees *Bilderdijk* nooit anders dan in de oorspronkelijke edities. Het stugge papier zegt me onmiddellijk, dat ik *thuis ben*.

Maar „het gebeurt een ieder niet, dat hij *Corinthe* ziet,” heeft een oud-Vaderlandsch dichter gerijmd. 't Zal waar zijn. En wat een keer kan — kan veelal ook niet meer dan een keertje. Des te meer genot verschaft u dan zoo'n Tentoonstelling. Want wel een nijdasserige maltentige moet hij zijn, die niet blij is de schatten eens te zien, en die enkel zijn droom zou begèeren. Ik heb

in mijn „jonge jaren” een lief, jong meisje gekend, die „spaarde” voor een gaarn begeerde extra-mooie *broche*. En toen 't geld er zoo goed als „was” — gaf ze het blijmoedig om een diepbeproevede weduwe mee in „een zaakje” te „zetten.” God zal haar zegenen, heb ik toen gedacht. God heeft haar gezegend, maar nog heel anders dan mijn „wijsheid” het zich voorstelde. *Waag het er maar op* in 's Heeren wegen te gaan — beschaming, *beschaming*, zult ge eens juichen in diepe verootmoediging

Maar ik mag nu niet mijmeren. Wat is dat daar? Ik bemerk, dat ik in gedachten in de juridische afdeeling beland ben: In rood-marokijn gebonden, degelijk en *sierlijk* eenige exemplaren van het *Corpus juris*. We zijn hier onder ons — ik had er duizend maal van gehoord, maar nog nooit het onder oogen gehad.

Weer iets bijzonders. Ik val „in de schuld,” zooals wij, Gereformeerde menschen, zeggen. Men heeft mij nagegeven, dat ik uit té eenzijdige liefde voor Prins *Willem III* wel eens harder woorden gesproken heb over den raadpensionaris *Jan de Witt*, dan door den beugel kon.

Laat ik daarom dan hier het „eeresaluut” niet onthouden aan gindsch werk daar — bevattende *de eerste wetenschappelijke berekeningen* omtrent *de levensverzekering* van dien zelfden *Jan de Witt*. Mijn schuld toch niet, dat de heer raadpensionaris in de praktijk voor zichzelf zoo kwalijk een practicus is gebleken.

Wat er van zij, laat ik voorzichtig zijn, want ik raak weer in een hoekje, waar ik zelf opnieuw gevaar loop in de knel te komen: *Curiosa*. Geborgen in vitrines, in het midden der twee zalen staande, vind ik hier wat men familiaar „het neusje” van den zalm zou willen noemen. Hier zijn te vinden de „incunabelen” (z.g. „wiegedrukken”) der boekdrukkunst. Het oudste gedrukte stuk van Nederlandschen oorsprong is een aflatbrief „*Lettre d'indulgence*” gedateerd 1480. — Ik ruik wildbraad, dat meer nog „naar mijn mond” is, merkwaardigheden uit later dagen: zeldzame liederboekskens, zege- en bruiloftszangen, Valerius' onvolprezen *Gedenck-clanck* van 't jaar 1626 met al die mooie Geuzenliedekes, die we nu, God zij dank, — wat wist men er nog van in de dagen van m'n jeugd? — weer zingen in onze huizen:

„*De hoeder Israëls, die slaapt noch sluimert niet . . .*”

Ik nader het hoogtepunt — oude, eerste *Bijbel*-uitgaven. De heer J. V. heeft er reeds de aandacht op gevestigd. Vurig zoon der Reformatie — beginnen zich de gedachten in mij te vermenigvuldigen. Het *zingt* in me, ik *moet* den eersten den besten *iets* zeggen althans, van hetgeen er in mij om gaat. Er zijn oogeblikken in 't leven, dat men *straatprediker* zou worden, vóór men 't weet

Er is iets anders nog. Niemand meene, dat mijn korte opsomming volledigheid zou bedoelen. In de verste verte niet. Doch er is erger. Dat komt er van, als men als dilettant het woord neemt. Me dunkt, ik hoor me reeds lang vragen: een woordje over de *techniek* als-het-u-belieft. Leg ons nu eens uit, waarin toch wel het voortreffelijke schuilt van dat oude, mooie drukwerk. Schilder nu eens de verdiensten der *Elseviers*, der *Bleau's* enz. enz. Spreek eens van de firma's van dezen tijd ook, die door hun Oostersche uitgaven, *Arabisch* b.v., nog werken voor de geheele wereld. Vertel eens wat van onze oude zee-atlassen en de uitgaven der oude (nieuwe) handschriften van de firma *Sythoff*, enz. enz. — Ik belijd mijn onkunde. Hier ben ik reeds *au bout de mon latin*. Dat komt er van, als een mensch zich waagt op „glad ijs.” (De gedachte is anders verleidelijk in deze warme dagen!) Maar, neen, laat ik mij niet door een „aardigheid” trachten te redden uit het netelig geval.

Maar het „Schoenmaker houd u bij uw leest,” steekt me toch een riem onder 't hart. 't Zou me wellicht toch kwalijk vergaan, indien ik hier een woordje zou willen meespreken. Alleen dit, ik heb eenige jaren aaneen op het bureau van een dagblad van nabij kunnen zien, wat er zoo al gevergd wordt dag aan dag van een zetter, zelfs

van een „platzetter," en welk een geduld er wordt gevergd van den man, die „de correctie waarneemt," of de beurs „uit het lood moet lezen" inderhaast — en ik heb respect gekregen, en meer dan dat, voor onze „typo's." We waren altijd beste vrienden — al was mijn schrift (ik zucht!) nu waarlijk niet altijd „best."

En wat komt er bij het drukken van een boek al niet te pas. Ik zal ook daarover niet uitweiden. Hoeveel „verstand van zaken," hoeveel *smaak* wordt in dezen niet vereischt.

Welnu, een feest is het, op onze tentoonstelling te ontwaren, dat wij, Nederlanders, gelukkig, bij niemand achterstaan. Ons „Boek" behoort tot de beste onder de besten. Eens was Holland de drukkerij van heel Europa. De omstandigheden zijn gewijzigd, men rijdt nu „met eigen spul" uit, waar men toen nog enkel te voet ging — maar nog kunnen we er zijn. De boekdrukkers en uitgevers houden Hollands eer op. En aan bekwaamheid paart zich ondernemingsgeest. —

Vóór dat ik eindig, heb ik nog iets op mijn hart. Wie niet meer tot de jongeren behoort, weet ook te getuigen, hoezeer onze Christelijke boekenwereld in betekenis en uitgebreidheid toenam. Wat waren we vóór een dertig, veertig jaar! Wij noemen niet gaarne namen, enkele staan er ons voor den geest — maar die ondernemende mannen waren dan ook schier eenlingen.

Zal iemand thans durven beweren, dat onze Christelijke pers in boek of blad ook maar *iets* ten achter staat bij de — algemeene?

Dit nu is zeer heugelijk, want niemand vergete, dat men toch maar voor zulk een betrekkelijk klein volksdeel kan werken. De „verlichte" heeren en dames lezen met hooge uitzondering onze boeken niet. Daar zijn ze te *bekrompen* toe en te onnoozel *eenzijdig*. Maar steunen nu onze geloovige menschen naar behooren onze Christelijke pers in boek en blad?

Het geschiedt. Zeer zeker. Maar het is nog niet, wat het kón zijn. Men heeft zijn liberaal dagblad, zijn neutrale (??) illustraties, en dan is men wel zoo vriendelijk, ook nog „een Christelijk blaadje" of zoo iets van dien aard „er bij" te nemen.

De verkeerde wereld. *Andersom* is tot-daar-en-toe. Soms kán het nog niet anders. Maar die sleur, *het wereldsche voorop*, is onverantwoordelijk.

Niet het minst met het oog op onze kinderen. Uit zelf-respect reeds moesten we dus niet handelen. *Ons* lezen eischt *ons* boek, onze *lectuur*, een *eigen* bestaan óók in dezen. Dat armelijke leentje-buur spelen!

Maar dit bovenal om 's Heeren wil. Behoort Hem dan niet ons geestelijk bestaan in de eerste plaats?

Nu willen we voor heden slechts in het algemeen deze materie aanvoeren. Ook hier liggen voetangels en klemmen.

Toch laat ons *dit* althans mogen zeggen. Protectie in den ongezonden zin des woords — is gelukkig onnooedig en overbodig. „Och, meneer," vroeg een braaf, maar niet zeer begaafd breischool-juffrouwje eens aan een „autoriteit," „wat moet ik toch doen, om m'n zaakje aan 't bloeien te krijgen?" „Leer uw schaapkens maar flink goeie kousen af te breien," was 't lakonieke antwoord. Lakoniek, maar onjuist?

Als gezegd, van ons Christelijk *pers*-breiwerk mag men, desverkiezende, het naadje van de kous beziën. Maar er zijn nog altijd van die *tot-op-de-keper*-kijkers, die zeggen, dat zij het wel beter weten.

Wij pleiten voor óns boek. En nu is het wel waar — maar het kan nu eenmaal niet anders in deze wereld — maar in dezen heeft er *naast* samen gaan soms ook een vanéén gaan te wezen.

Indien wij eens een Tentoonstelling hielden naast de algemeene van het Christelijke Nederlandsche Boek!

Ik geloof, we zouden, *te onzer beschaming*, groote oogen opzetten.

En kwamen we in de zalen der retrospectieve afdeling, we zouden juichen, zagen we het verleden van vóór 40, 50 jaar.... Wij zouden juichen in gansch *anderen* zin nog, zoo we ons verleden zagen uit onze 17de eeuw.

Petrus Plancius, Amsterdamsch godgeleerde, die tegen den ketterschen Arminiaan stond *als een leeuw*, was *de zeekaarten-teekenaar van zijn tijd*.

En laat nu mijn slot wat vreemd klinken, ik vrees geen misverstand, als ik besluit met voor ons geval toe te passen het zeggen van *Michiel de Ruyter* tot zijn stuurman: „Stuurman Zegers, die daar (dat Engelsche schip) is onze man!"

„Dat zal je gebeuren, meneer!"

En het *gebeurde* ook.

We vragen u, hebben *wij* nog niet een geheel anderen commandant?

En heeft de Christen niet den plicht op ieder gebted de eerste te zijn?

De eer van onze Christelijke vlag laat geen aarzeling toe. Hebben wij trouwens niet, waar het om „het Boek" gaat, „der boeken *Boek*"? Zoodat ook in deze adeldom *verplicht*.
J. P.

VRAGENBUS.

Mej. W. P. B. te B. — Aanhoudende deprimeerende familie-omstandigheden kunnen zeer zeker aanleiding tot verzwakking van het zenuwstelsel en verschijnselen van neurasthenie geven. Toch schijnt het ons, dat in uw geval ook nog stoornissen der spijsverteringsorganen bij de door u beschreven bezwaren een rol spelen. Wij raden u daarom aan, een geregeld diët te volgen, 4 maaltijden per dag te gebruiken en 's avonds *weinig* te eten. Het *lacto-vegetabiele diët* is voor u 't meest aangewezen; dit bestaat bij vermindering van vleesch en bouillon hoofzakelijk in *melk, eieren, brood met boter, groenten en vruchten*. Koffie liefst geheel te vermijden, thee niet sterk te gebruiken. 's Avonds voor het naar bed gaan raden wij u een glas suikerwater met een mespuntvol *Zincum valerianicum*, 3de decimale verwrijving te nemen en overdag 2 maal een mespuntvol *Kali phosphoricum*, 6de decimale verwrijving.

P. J. te D. klaagt over geweldig niezen met tranen, zoodat hij neus en oogen wel een half uur wrijven moet, zoodra hij in een weide komt, waar bloeiend gras staat. Een zalf van den oogarts geeft geen duurzame verlichting. Dit is een geval van *hooikoorts*, een eigenaardige aandoening der neusslijmvliezen, die door het inademen van het stuifmeel van het bloeiende gras bij daarvoor vatbare personen optreedt. De kwaal is hardnekkig, duurt gewoonlijk 6 weken, en wordt het snelst genezen door een geheele luchtverandering. In Helgoland wonen een aantal dezer lijdens aan hooikoorts, die een vereeniging gevormd hebben, waar men inlichtingen bekomen kan omtrent de beste wijze van behandeling dezer kwaal. Van homoeopathische zijde worden *Arsenicum* en *Gelsemium*, bij aanhoudend hevig niezen *Sabadilla D³*, zoowel inwendig als uitwendig in den vorm van opsnuivingen, aanbevolen.

P. v. B. te Sch. — Voor uwen 70-jarigen aan *rheumatiek* lijdenden vriend raden wij geregeld innemen van brandneteltinktuur (in de homoeopathische apotheek onder den naam van *Urtica-urens-tinktuur* te verkrijgen) benevens inwrijvingen der pijnlijke schouders, armen en handen met salicylzalf, aan. De samenstelling daarvan kunt u vinden op bladz. 297 van den 2^{den} druk van het werk: „Homoeopathie in de Praktijk," dat, naar wij meenen, in uw bezit is. Van de genoemde tinktuur moeten 3 maal daags 10 druppels in een wijnglas *warm* water genomen worden.

MENSCHEN EN BOEKEN.

Geuzenbloed.

Een bladzijde uit Hoofts., Nederlandsche Historiën” herlezen.
Van Brechte.

Ik blader nog eens in Hoofts „Nederlandsche Historiën.” Mijn exemplaar (uitgave Hecker) is oud en wêlbedagd, maar ik mag zeggen met eere oud geworden.

En opeens ben ik midden in den Geuzentijd.

De slag op de Zuiderzee is daareven gewonnen; Bossu gevangen genomen, en naar Hoorn gevoerd.

„En nu gaat het op een feestvieren?”

Ja, juist. Een Geuzen-festijn.

„Zyn Admiraals vlagh hing men daer in de Kerck (te Hoorn) op, tot gedenckteiken der zeghe, waarvoor Godt, in alle steeden en dorpen, met eenen vasten- ende biddagh gedankt werd.”

Ik onderstreep. Zij deden het niet. Zij vonden hun doen heel gewoon. Nu goed, maar als ik in gedachten die vlag daar zie hangen — den Heere en niet den menschen, dan schieten mij de tranen in de oogen, en ik zou wel zoo'n Geuzenknuist willen drukken, al vrees ik, dat mijn vingers er nauwelijks tegen zouden kunnen.

Er was toen ootmoed. Men kende annonce noch reclame. De „duizendste Christelijke school geopend.” — Alle kranten er vol van. Is het dan niet kostelijk? Zeer zeker is het dat! Maar in de dagen van Hollands verlossingen ging het toch anders toe.

Houd mij de herinnering ten goede.

A propos. Zijt ge wel eens in een Geuzen-gevangenis geweest, gekerkerd bij den Spanjool?

Hier zijn we er, het gaat er vroolijk toe.

„Vroolijk?”

Om u te dienen. De portier gelieve ons slechts een oogblik de klink te lichten voor een stevigen teerpenning.

„Hoe 't met hem (Bossu) afgelopen was, vernaamen de burghers, tot Haarlem in hechtenis zittende, by (= door) zeeker brieven, verborghen in een pypken en kop booters; zeggende de boode hun aan, zij zouden de booter wêl proeven; op dat m'er hun mèer af bestelde, (= zond,) in dien z'er smaak in vonden.”

Niet waar, ge ziet met me de oogen glinsteren. Ze vatten onmiddellijk de kneep. Daar zat ergens wat in die boter verholen. In een rietje school een „brieven.” Beste boter, zoo iets als wilbraad naar hun mond!

„Dies ontgon men ze daatelyk.” —

Er werd een onderzoek in loco ingesteld, zouden wij zeggen.

Burgemeester Pieter Kies — we zullen hem nader ontmoeten — zelfs in de gevangenis geldt hun nog het zeggen van ouds: eens burgemeester blijft burgemeester, — de wakere Pieter Kies is het gelukkigst in 't zoeken en vinden in zijn aandeel in de buit, en zegt: „Vrinden, daar is een kabeljauw gevangen, en z'n rob is wel honderdduizend gulden waard.”

Begrepen? De Spaansche admiraal moet in handen der Geuskens gevallen zijn!

„En?”

„En?” „Meteen gaet het op een aanheffen van psalmen en lofzangen!”

De Spanjaarden, hun bewakers, weten niet hoe ze het hebben, „als die noch geen tyding hadden.”

En immers, ge hoort het met mij, dat:

Myn Schild ende Betrouwen

Syt ghy, o God, myn Heer....

Ge ziet die bliken daar in den kerker omhoog gericht, vol extase, als de psalm opklinkt, die God looft als den Hoeder Israëls: „Die slaapt noch sluimert niet.”

Laat mij het zoo mogen zeggen: Die Geuzentanden, ze bijten in dit Goddelijk ooft, zooals kindertanden te gast gaan aan de vruchten onzer hoven.

Zoo den Heere eens van uit het diepst van 's harten grond te kunnen groot maken, het is ook een lust. Arme, arme kerel, al waart ge zoo rijk als Croesus, en die vreugde niet kent! Psalm maar voort, mannen broeders, straks moet ge zelf weer in 't vuur!

Heel iets anders. — Wij moeten dien kerker nog even doorkijken. Het gaat er gemoedelijk toe, zegt ge. Dat is ook zoo. Er mogen geschenken worden aangenomen. Burgemeester Kies is er nog de man. Men zingt er gezamenlijk; enz. Maar men vergete niet: in onze macht waren vele Spanjolen, die straks konden uitgewisseld worden. Dus over en weer. En voorts de gemoedelijke, goetige Hollandsche landaard heeft zich zelfs in onzen tachtigjarigen oorlog, die een burgerkrijg was, niet verloochend. De Nederlandsche „Spaenschen” bleven meest Nederlanders. Als men zeker iemand maar niet op z'n Paepschen staart trapte, dan was hij nog niet zoo zwart, als hij wel leek. Dit in 't voorbijgaan. —

Wij willen nog even onze opwachting maken bij burgemeester Kies, den man, die zooveel smaak in die Waterlandsche boter had; ge weet wel.

Proef even het hartige proza van Hooft:

„Een strenge geest stak'er in Kies, terecht gepartuurt met een' vrouw van gelyke hartvochtigheit.” (= òòk met een helden-hart.)

Ik spits mijn ooren, en gij ook: we krijgen een Geuzenvrouw te zien, in optima forma.

„Zij hiet (= heette) dan Brecht Engberts Proosten.”

Daar zit ze in de open schuit naast haar trouwen Pieter, wien ze eerder getoond had een huiswijf te zijn, zooals Cats ze straks zou uitbeelden, toen de storm luwde en Gods goedertierenheid zegening op zegening uitstortte over deze landen.

Daar zit ze onbewogen, wat stil nu — maar ik kan het niet helpen, ik zie ze nog aan de deur van haar huis staan, toen de Schout haar man, dien ze verborgen had, zocht en niet vond. En toen ze den speurder te woord stond op een wijze, die ik hier niet oververtellen kan, rond en goed, eerbaar — en toch stoutmoedig . . .

Waarheen de reis gaat? „In aanklevende trouwe” als Hooft zegt, had ze verzocht haar man te mogen vergezellen naar Amsterdam, losgelaten op zijn eerewoord, om er met den Spanjaard te onderhandelen over de uitwisseling van krijgsgevangenen. Ze wist, dat de reis niet zonder gevaar was. Sluipmoord dreigde soms op het onverwachtst, reden voor de Geuzinne om mède te gaan.

Toch liep het gansch anders dan ze zich had voorgesteld.

Niet, dat haar voor gevoel haar bedrogen had.

Er was een schot gevallen. —

Toen de schuit afvoer, klonken er „quansuis eerscheuten,” maar met dat zesde zintuig, dat God de liefhebbende vrouwe geeft, had Brechte zeer wel opgemerkt, dat de schoten op het plecht gericht waren, waar haar man — hâar man — was gezeten. Gode zij dank, de kogel kwam goed terecht. Gods hand, „des Heeren sterke rechterhand,” had hem bestuurd.

Hoe dan?

„Brecht, de kogel trof u!” zal Pieter Kies straks uitroepen, neen, uitjammeren, in een mengeling van toemaloeze gekrenktheid en teederheid.

Hooft, man zoo wêl ter tale, kom mij weer te hulp, ik kan het zoo niet zeggen:

„Zy, Brechte, kennende haeren man voor fors (= heftig) als hy was, en oplopende, verbeet zich, zonder hagh oft wagh (ach of wee) te zeggen, uit zorghe, dat hy opstuiven, en zich aan den schieter vergrypende, en zijn gewisse doodt zouw streeven.” (= hem zeker zou dooden).

En nu heeft Brechte kloekmoedig een bloedbad voorkomen. Want natuurlijk, er zou gekozen vóór en tegen haar man.

En nu — is haar gebed tot den God haars levens om kracht, om te zwijgen tot ze ver genoeg van Haarlem af spreken mag.

Daar eindelijk de St. Bavo wegnevelende in 't blauw van

den hemel trekt het Pieters opmerkzaamheid, dat Brechte zoo stil is, en de vaart op het IJ toch zoo vol jolijt.

En nu plaagt hij haar, z'n „Brecht-mijn.” Preutsch zusterke, schijnt ze, of van hem wegschuift, als in den tijd, „toen hij nog naar Engbert Proosten om 'tja-woord moest.”

En dan, als hij haar wat dartel bij den arm vat, onthult zich het geheim.

Hoe het Brechte moeite kost, hem weer tot kalmte te stemmen. Hij wil den steven wenden, hij wil dien valsch en sluipmoordenaar

„Brecht, uw bloed . . .” En hij ziet haar aan met een blik, als hij haar in zijn armen vat, die een vrouw „een leven van enkel zorg en moeite zou vergoeden.”

Maar zij, hoog en edel: „Zwijg maar. Dank God, die het mij ingaf zoo lang te volharden, als noodig was. Ik, die overlang uw aard kende, wist wat ons te wachten stond”

En schoon ze bijna bezwijmt van bloedverlies, is haar taal nu fier nog, „tot stoutwordens toe.”

„Dank God, die het mij ingaf” — alle roem uitgesloten. Dat was de kracht van het heerlijk geslacht, waardoor het Gode beliefd heeft ons land en volk te reformeeren tot den roem der naties in de 17e eeuw. Hoe heeft hier eere gewoond, toen hier godsvrucht woonde. Maar immers, de godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de belofte des tegenwoordigen en des toekomstigen levens.

Toen burgemeester Kies werd losgelaten, verwisseld tegen een Zuid-Nederlandsch edelman, spotte hij met den man; en zei: „Welk een eer, heer Weldam (s mans naam) verruild tegen een Haarlemsch bierbrouwer!” „Al was het tegen een bierbrouwersknecht!” bromde de andere tusschen de tanden.

Maar zoo dachten de Nederlanders dier dagen er niet over. Zij noemden zich het „Sion Gods,” Holland — het Israël van het Noorden. Als David moest vluchten voor Saul, den tyran — zoo hadden ook zij, en hun Oranje, met menig edelman gezocht onder Alva. Doch, wat deerde het hun, — als David zouden ook zij verwaardigd worden te goeder ure; had hem de Heere niet verheven:

Verlost uit alder noot
Een Conincrijck gegeven
In Israël seer groot.

En dit geloof is niet beschaamd.

En zoo van nabij gezien, wat zijn ze beminnelijk, die „burgerlijke” Pieter Kies, die trouwhartige Brechtes.

Dat is het cement, waarmede God werkt; leem in Zijn handen, de handen van den „Pottbakker.”

Ik lees nooit die bladzijde uit Hoofts achtste boek zonder diepe beschaming. Maar ook niet zonder blijdschap en dankbaarheid.

Nog is des Heeren hand over land en volk.

En onze kinderen nog ons

Brechtes, het is in uw hand, zoo 't God belieft, om een helden-ras op te kweeken den Heere!

J. POSTMUS.

V A R I A.

Alvorens wij anderen met Gods wil bekend kunnen maken, — en tot hen als door Zijn mond kunnen spreken, — moeten wij zelf geheel naar Hem luisteren.

God kan wel een zwak, maar geen traag mensch gebruiken.

Christenen moeten heldere vensters zijn, waardoor men de heerlijkheid des Heeren kan zien schijnen.

Nogmaals „Sprekende steenen.”

Kort geleden deelden we iets mee van de uitkomsten verkregen door de Duitse Palestina-vereeniging, bij haar opgravingen in het Heilige land. Thans heeft weer de Amerikaansche hoogleeraar Hilprecht van Philadelphia nieuwe, belangrijke ontdekkingen gedaan omtrent de oudheden van Babylon. In een boekje heeft hij het gevondene beschreven.

Tien jaar geleden ontdekte deze hoogleeraar de zoogenaamde bibliotheek van Nippoer. (Wat men hier door bibliotheek moet verstaan, zeiden wij reeds de vorige maal.) Deze verzameling van gebakken kleitafeltjes werd met den tempel reeds vóór Abrahams tijd bij een inval uit Perzië verwoest. Toch zijn er nog ongeveer twintig-duizend tafeltjes en stukken overgebleven. Grootendeels liggen die nog onder de puinhoopen van de stad Nippoer. Van de andere heeft de professor een catalogus gemaakt. De geheele verzameling is even rijk als de bibliotheek van Assur-Banipal, over welke wij reeds vroeger spraken. Die welke Hilprecht ontdekt heeft, is echter veel ouder, en wellicht de oudste ter wereld.

Waarschijnlijk het meest belangrijk is de oorkonde omtrent den Zondvloed. Zij is slechts kort, en luidt aldus:

„De bronnen der diepte wil ik openen, (een vloed komen laten,) die alle menschen op éénmaal grijpt.

(Gij echter zoekt redding,) voor de vloed losbreekt, (want over alle levende wezens,) zoo velen er zijn, wil ik brengen vernietiging, verwoesting, verderven.

(Neem hout en aardpek) en bouw een groot schip (en ellen) als zijn hoogte, voorwaar zij zijn bouw.

. . . . Een huisboot zal het zijn, dragende degenen, die hun leven behouden (mogen);

. . . . met een sterk dak bedek het

(. . . . het schip,) dat gij maakt,

(breng in hetzelfde) de dieren des velds, de vogelen des hemels,

(en het gewormte, twee van elk) in plaats (van hun geheele) getal,

— en de familie der”

Hiermee vergelijkte men wat ons vorig stuk zei over het zondvloedverhaal van Assur-Banipal, dat men uitvoerig kan vinden in mijn boekje „De steenen van Assyrië.” Ontzaglijk veel is wat verder deze bibliotheek geeft. Er is o.a. een inschrift, 500 regels lang, over zekeren koning van Gutium, die leefde in den tijd der koningen van Ur der Chaldeen. Volgens de opgave moet dit geweest zijn 2500 jaar vóór Christus, een berekening echter, die m. i. wat hoog is genomen. Bedoelde koning heet: En-vidu-jizer d.i. de Heer heeft een nakomeling geschapen. De vorstelijke titel luidt: „De geweldige, de koning der heilige rivieroeveren.” Dit bedoelt het „heilige wijnland” ten oosten van de Tigris, ook wel genoemd „het land der vier hemelstreken.” Dit inschrift is het oudste van die lengte, dat wij tot nog toe in de Semitisch-Babylonische letterkunde kennen.

Het verder gevondene is bijna te veel om op te noemen. De vele lofzangen aan de goden kunnen een nieuwe bron worden voor de kennis van den Assyrischen godsdienst. Verder vindt men geneeskundige voorschriften, geschiedkundige aantekeningen, stukken van gedichten en tafels voor wiskunde en sterrenkunde. Verder zijn er lijsten van letterschrift, plaatsnamen, goden, beroepen, dieren en planten, enz. Eindelijk opgaven over maten, de namen der maanden en lijsten over tijdrekenkunde.

Het geheel is een der belangrijkste vondsten van den laatsten tijd, die weer veel licht kan verspreiden over allerlei, dat dusver duister bleef. Wordt straks de Bagdadspoorweg geopend, die de kust der Middellandsche zee met Mesopotamië zal verbinden, dan kan ook heel het geheimzinnige Oosten der oudheid voor de wereld onzer dagen worden ontsloten.

A. J. HOOGENBIRK.